ماتەمینی و تاسەباری گشتی بۆ مرۆڤایەتی نادگۆنم … نیگار نادر

بۆ گشت هاوژیانانی خۆشەویست لەسەر ئەو زەویە

من وەک دانیشتوویەکی سەر ئەو زەویە، لەناخما زەر زەر بۆ ئازارو تاسەبارم بۆ مەرگی کتوپڕی نزیکەی نۆ هەزار مرۆڤی بەتاوان لەو جیهانە نائاسایشدا.
چ هەدەگرتنکە کە چرکە بۆ چرکە دەبینین و دەبیستین باهۆزکی قایرەسی گشتگیر هەیکردوەو بەکەمەکە ئەو مرۆڤە جوانانە وەکو گوڵەای دەرخت بەردەداتەوە ، تەکرا هەموو دانیشتوانی جیهانی گوڵاندەتەوە ناو ماڵەکانیان و سیستەمی ئابووری پەکخستووە و ئاسایشی تەندروستی خستەتە تەنگژیەکی قوڵەوە .
مرۆڤایەتی لەسەرەتای پەخستنە ناو نائاسایشی و هەڵاسازیەکی گەورەدایە ،یەکەم نیشانەشی بۆ سەرهەڵدانی ئەو قایرەسە توقێنەرە دەستپەدەکات، کە دەکرێ بڵێین بیرکردنەوەی سەکردوە، وایکردوە مرۆڤ دەستی نەواتە هیچ کارێک و بەبۆ جوڵە دەستبکەشتەوە لە تەواوی ئامانج و هیوایەکانی، تەنها ئەوەندەی مرۆڤ لەدەستی بێت ، ئەمیدکرنە بە دەزینەوەی ڤاکسینەکە خەرا ، نزا خوێندنە بۆ ئاوەستانی ئەو هووحەزانە لەدەستدەرچووە.
دەمەوێ لەرەوە هەر تاسەباریم نا ،بەکو ترسەکی گشتی ئابگۆنم ،کە پەیوستە لەژیانی داهاتووی سەر ئەو زەمینەدا چاوەڕێ بکەین ،حەتمەن هووبەوشیان دەبینەوە، ئەو ترسانەش بریتین لە بەهەزی و بەدەساەتی زیاتری مرۆڤ و جگیرەوەی بۆ بەبەتەکان، لە دەستوەستانی زانستی ئاستەقینە، شەواندنی ژینگە، زاڵبوونی سەروەری ئینفەتەکنەلۆژیستەکان ، تەکشکانی بەها مرۆییەکان،سەرهەڵدانی جنگە بایەلۆژیکان،خەرێندە بەرینە چینایەتیەکان، لە قەیران هاویشتنی تەندروستی مرۆڤکان، کەیلەبوونی * ئەلگۆریتمی هەشی دەستکردە ، هتد..
لەرەبەدوا ئەمە دەبێت ئازایەتی ئاگیاندنی نائومێدی و ترسکانمان، هەبێت، چونکە ئەو سەردەمە لەخەڵا نکراوەتە سەردەمی خواردنی خەرا ، بەناوبانگبوونی خەرا، دەوەندبوونی خەرا ، پەکگەیشتنی خەرا ، بەکو دەبێت چاوەڕێی مەرگی خەراشی تەدا بکەین ، کە کەرەنا جەرکە لەو مەرگە خەرایە، ئەو مەرگی کە هەموو

مرۆڤایەتی سۆ کردوە لە چاوەوان نەکردنی دا.
.
بە خەم و پەنووسکەمەوە سەری تاسەباری دادەنوینن بە قوربانیە بەخەسار رێیشتوەکانی ئەو باهۆزە شووم، بە هەموو مرۆڤایەتی، بە کەسوکاری دەبەژانیان، بە بیرماندان و نووسرانی راستەقینە.
هەروەها هەڤیدارم ئەو باهۆزی قایرەس، کارەساتەکە نەکاتە مەرگێکی سەرتاسەری گشتگیرتر ، ناچارمان نەکات بە دەستکەشانەوە دەکەشانەوە لە ژیانی داهاتوومان. لە دەیشم را سەلامەتی بە هەموو هاوژیانەکانی سەر ئەو زەویە دەخوازم و ئومێدەکەم لەو جیهانە نائاسایشدا ، لە ئایندەدا بتوانین ژیانێکی کەمێک ئارامتر بەسەربەرین.

.* ئولگەریتمی هەشی دەستکرد: گۆگڵ ، ئەمازۆن، فەیسبووک.

Negar nadir
٢٠٢٠\٣\١٩\

کۆرۆنا وئەرکی پاراستنی زەوی … بەهزاد ئەحمەد

لەماڵەکانتان بمێننەوە، دەرگاکان داخەن، پەنجەرەکان داپۆشن، پشوو درێژبن.
یەکتری لە باوەش مەکەن، یەکتر ماچ مەکەن، تەوقە مەکەن، با مەودای نێوانتان لە پێنج مەتر کەمتر نەبێت.
دەست مەدەن لە لووت و چاو و گوێ و دەمتان، گەر شوێنکەتان خورا، مەیخورێنن ،دەستمەدەن لە دار و دیوار و تەختە و ئاسن… ئەقڵبگرن، پشوودرێژبن.
خەتان لە ناو ماڵەکانتاندا دیل بکەن، پەداویستی و خۆراک ئەوەندەی ئەیتوانن کەیکەنەوە، بخەن و بخۆون و لەناو جێگاکانتان بمێننەوە.

ئەمانە ئەو دەڵانن ئەم رۆژانە گوێمان لێی دەبێت، ناوەکی هەموو ئەم ڕێنمایانەی زانستە پزیشکییەکان لەسەردەمی بەاو بوونەوەی قایرەسی کۆرۆنادا توانا ی زانستە پزیشکییەکان دیاری ئەکەن بە

رزگارکردنی مرۆڤ لە بنەڕەتدا کۆندامی هەناسە ی مرۆڤ ئەکات بۆئامانج.
ئەگەرچی ئەم ڕێنوماییانە تا ئێستا تەنها ڕێکارێکن کە مرۆڤ بتوانێت بە ڕووبەڕووبوونەوەی ئەم بنەڕەتچاویان بکات، بەڵام هێشتا ئەمە مانای ئەوە نییە کە پرسیارە سەرەکییەکانمان وەڵانەین لە کاتێکدا کەجەهەشتنی ئەم پرسیارانەن بووون بە هۆی ئەم قۆناغانەی مرۆڤی ئەم سەردەمە ترسناکترین دژخی تیابەربکات.

ئەمڕۆ دوای ئەوەی مرۆڤ پێیوابوو زەوی ئاوەدان کردوەتەوە و شار و وەاتەکانی لێک نزیک کردوەتەوە وئامراز و ئامێرەکانی داهێناون بۆ کارئاسانی و دوونیای کردووە بۆ گوندێکی بچووک، دوای ئەو هەموو شانازییەی مرۆڤ بەوەی کە هەر بۆ زەویەوە ناوەستێ و ماڵەکان ئەباتە سەر ئەستێرەکانی تر و هەوە ئەدات دەزینەوە لە گەردوندا بکات و نەبینراوییەکانی بخاتە ژێر تەلەسکۆپ و دیوە شاراوەکانی هەڵماڵێت، دوای هەموو ئەم شانازییانە ئەبینین شارەکان چۆڵ ئەکرێن و ڕێگای نەوان وەاتەکان ئەبەستڕێن و مەودا بۆ دووری مرۆڤەکان لە یەکتر دیاری ئەکرێن، دوای شڵەژان گەورە و جیهانییەکانی مرۆڤ بەرامبەر بە مرۆڤ، جارێکیتر کۆلانەکان چۆڵ ئەکرێن و ماڵەکان ئەبن بە زیندان و حەشارگە و شارەکان چۆڵ و بە گیان ئەکەون.

ئەمە وا ئەکات بپرسین:

ئایا قایرەسێک ئاوا ولە ماوەیەکی کەمدا شکست بەو هەموو شانازییەی مرۆڤ ئەهێنێت؟
ئایا بەرهەمی چەندەها ساڵەی مرۆڤ کە لە زانست و تەکنەلۆجیادا خەی ئەنوێنێت، بەو ماوە کەمە هەرەسئەهێنێت ؟
جگە لەو ڕێنوماییانە و جگە لە هیوایەک بە دروستکردنی قاکسینێک، زانست هیچ وەڵامێکی هەیە بە ئەمدەخە؟
ئەوەی ئێستا ئەگوزەرێت دەخەکە سروشت بەرهەمهێنەریەتی یان مرۆڤ؟
زانست چی ڕێگەیکی نەرێنی لە بەرهەمهێنان یان بەاوکردنەوەی ئەم پەتایەدا هەیە ؟

ئەو ڕوونە کە تا ئێستا جیهان جگە لە زانستە پزیشکییەکان هیچ ئامرازێکی تری بەدەستەوە نییە بەرووبەروبوونەوە هەر نەخشیەک یان پەتا و قایرەسێک کە ڕووی تێئەکات، بەڵام دوای بانگەشەی مرۆڤ بە گشت ئەو پێشکەوتنە زانستی و تەکنەلۆجیانە و یەکەم دەرکەوتەی دەستەوەستانی مرۆڤ بە ڕوبەڕووبوونەوەی وەها دەخەک ،پرسیاریک سەرهەڵئەدات کە ئایا سەردەمی تێپەڕاندنی زانستە پزیشکییەکان

نەهاتوو؟ ئەم پرسیارە هەر ربەوەندشەوە ناوەستێت بەکوو تا ئەو شوێنە ئەوات کە ئایا ئەمە سەردەمی تێپەڕاندنی زانستە یان پاراستنی ؟

کێشەی زانست چییە ؟

دەزینەوەکان و پەردەهەڵماڵین لەسەر نەزانراوییەکانی گەردوون وسروشت و زیندەوەران، وەک بەشدەرکییەکان و ناسینی مرۆڤ بە هەردوو لایەنە بەرجەستەیی و نابەرجەستەییەکیەوە، وەک بەشە ناوەکییەکان، تا ئێستا لە ئامانجە سەرەکییەکانی زانستن، لە ناویانیشدا زانستە پزیشکییەکانی تایبەت بە مرۆڤ و ئاژەڵ و ناسینیان ولەپرسراو لە چارەسەری نەخۆشی یان هەر کێشەیەک لە بەرکەوتن بە تەنەک یان شتەکو ە کە دەبێتە هۆی تێکچوونی سیستەمی کارکردنی لەشی ئەو زیندەوەرە.

تا ئەمڕۆ مرۆڤ هیچ هەکارەکی راستەقینەی تر شک نابات پەنای بە ببات لە کاتی رووبەروبوونەوەی هەر تێکچوونێ کە لە بونیاتی ناوەکییدا جگە لەزانستە پزیشکییەکان، بەڵام ئەمە ش ئەو ناگەنێت کە زانستی پزیشکی وەڵامدەرەوەی تەواو بێت و رووبەڕووی قەیران نەبێتەوە.

دوای دەزینەوەی قایرۆسەکان و دەستەوەستانی پزیشکەکان لە بەرامبەر هەندێک لەم قایرۆسانەدا و بەتایبەتتر دوای سەرهەڵدانی کۆرۆنا و بانگەشەی سیستەمەکان بە ناردنەوەی مرۆڤ بە ماڵەوە، چیتر زەنگەکی ترسناک دێتە گومان و ئیتر کاتی پرسیارکردنی مرۆڤ لە کەموکوریەکانی زانست، ئەم پرسیارانەش کاتێک بەهایان ئەبێت پرسیاری فەلسەفی بن، چونکە زانست خۆی بەرهەمێکی فەلسەفیە (وەک یەکارت ئەڵێ) وهەمیشە فەلسەفە لەپرسراو و ئاراستەکریەتی، بە جۆرێک رەهاکردنی زانست لەهەر دەخێکدا شیمانەی سەرهەڵدانی قەیرانی گەورەی وەک ئەم قەیرانەن کە ئەمڕۆ مرۆڤ و ئامرازە زانستییەکانی تێکەوتوون.

لەدۆڕەوەی فەلسەفە هەموو جۆرە رەخنەکردن و تانەدانێک لە زانست، لە جۆری تانە ئاینی و بەهانە ووهمی بانگەشەکراو، ئەبێت قەدەغە بکرێت و رێگەنەدرێت ئەوانە شکستەکانی خەیان بخەنە پاڵ کەماسیەکانی زانست.

هەرچی کێشەی زانستە تەنها فەلسەفە بەیاردەریەتی، دابەانی زانست لە فەلسەفە دەرچونیەتی لەو ئامانجەی بۆی هاتوتەدی و ئاراستەگرتنیەتی بەرەو شەوازێکی مەترسیدار، شەوازێکی بە پرسیار و بە شیکار،جێشداماو لەبەردەم ئاستەنگیەکان و بگرە لە هەندە دەخدا خود بە خود بەرهەمهێنەری ئاستەنگ.

ئەوش ئەو دەخیە کە ئەمە تیداین، ئەو زانستەی بەرەو ئاستەرەکانی تر بەدەکردین، ئەمە رێنومایی لەماڵ مانەومان ئەکات.

ئەوەی زانستی لە زادیەکی پە لە جوڵە و پرس یای لە چیەتیەو گەیی بە کتەدارەکی بە رەگ(دیکارت) وپرسیارەکانیشی گەیی بە پرسیار لە چەنتی(هایدگەر)، ئەوەی سەرزەمینی لە نشینگەیەکی دامەزراو و سەوزەو گەیی بە کارگەی گەورە گەورە و دوکەڵ و مرۆڤی خستەسەر کەکەیی تەر نەبوون و زەوی دایدەست کەمەک سەرمایەداری چاوبرسی و ئەوانی تری دامەزراند وەک کرێکار، ئەو هەمان ئەو زانستەبوو کە پشتی کردبووە پرسیارەکان و هەمیشە وەڵامەکانی ناو خودی پرسیارەکانا زیندەبەچاڵ ئەکرد.
ئەمانەی خوارەوە نمونەی هەندەک وەڵامی زانستی سەردەمن بە زیندەبەچاڵ کردنی هەندە پرسیار:

• شەمندەفەر چیە؟ بە پەوستمانە / وەڵامی زانست: هەکارەکە بە ئاسانکاری گواستنەوە، پەویستمانە بەزوو گەشتن لە شوێنەکەوە بە شوێنەکی تر. پرسیار داخراو.
• فەکە چیە؟ بە چیمانە / هەمان وەڵام بە بەینی مەودای دوورتر. پرسیار داخراو.
بەم جۆرە کشان لە دووچەرخە و ئۆتۆمبیلەوە دەست پەدەکەن تا دەگاتە موشەک و دوور هاوێژەکان،هەمیشە بەدواداچوونی پرسیار بە پرسیار جۆگەیەکی نیە لە زانستی هاوچەرخدا، مانەوەی زانستیهاوچەرخ لەم دەخەدا مرۆڤ لە بەرهەمهێنەرەکی ئامانجدارەوە لە ناو ئەرکی فەلسەفیدا ئەگەڵ ب ەبەرهەمهێنەرەکی ب ە ئامانج لە ناو کایە زانستییەکەیدا، بەم جۆرەش بەرهەمهێنان لەپێناو بەرهەمهێناندائەبێتە ئەرکی لە پێشینەی زانست و بوونی مرۆڤ لەسەرزەوی ئەبەسترێتەوە بە خاوەندارێتی کردنی بە بەرهەم هاتووە بە ئامانجکانی، نەک هەر ئەوەندە بەڵکو خودی زانست ئەبێتە مۆتەکەیەکی گەورە بەفەلسەفە و خاڵێک بە کۆتایی فەلسەفە دادەنێت (هایدگەر) و هەموو چەمک و بەدیهێنراوەکانی فەلسەفەش ئەگەڵ ئەو بە دەستواژە ی بە مانا، ئەم دەخە سەردەمی کۆتایی مانایە.

سەردەمی کۆتایی مانا

مرۆڤ لە سەرەتای دەرکەوتنیەوە لە سەر زەوی هەموو هەوڵێکی بە مانا بەخشین بووە بە شتەکان، لەسەرەتاییترین ماناوە تا گەشتن بە فەلسەفە، دواتر فەلسەفەش ئەچێتە دەخی چەقبەستنەوە، دەخی نادیاری

وپەی نەبردن بە وەهام تا لەدایک بوونی زانستە سروشتییەکان و بەدوایدا زانستە مرۆییەکان، ئیتر زانست ئەبێتە رکابەری گەورە و بەهێزی گەورە خەیان ئەخزێننە نێو تەحەدییەکانیەوە، تا کار ئەگاتە ئەوەی زانست وەک یەکێکی لەکدابڕاو لە فەلسەفە خەی نمایش بکات، ئەمە چۆن؟

وەک پێشتر ئەرکی فەلسەفەمان باس کرد لە پرسیار لە چییەتی، هەروەک وتمان زانستی هاوچەرخ دورکەوتنەوەیە لە چییەتی شتەکان و کشان بە ئاراستەی چۆنیەتی شتەکاندا، یان قەتیسمان لە بینیندا ونناردنی وێنە لە بینینەوە بە شیکاری و بارنەکردنی بە گومان لە چییەتی چۆنایەتییەکان. (گەهانەوە بە چییتیونایەتی لای مارتن هایدگەر)

هەموو ئەمانە هێشتا بەتەواوی زانستیان نەئەکرد بە کایەیەک لە دژەوەی فەلسەفە، ئەگەر بهاتایەو خەی بارگاوی نەکردایە لە هەندێک لووتبەرزی و بەهێزی گەورە گەورە، وەک دابینکردنی خۆشگوزەرانی ودەزینەوە و هەماهێنی نهێنییەکانی ناوەوە و دژەوەی مرۆڤ و بچوک کردنەوەی مەودای نێوان مرۆڤەکان، ئەم بەهێزانە و داهێنراوە زانستییەکانی تری وەک هەکارەکانی پێوەندی و گواستنەوە و دەزینەوەی ئەنتەرنێتو گۆشەساندنی بیرکاری و بەرنامەسازی و کەمپیوتەر، مۆبایلی زیرەک و ئاوانی تر، هەموو ئەمانەمرۆڤیان مست کرد و هەستی خەبەشت زانییان بەرد تا ئاوپەی، هەروەک چۆنیش سەرقاڵییان بەبەکارهێنانەوە دایبڕاندن لە گومانی "بە بەکارهێنان؟".

زانست بە ئەم کارەی پەویستی بە پیاچوونەوە بوو بە چەمکەکانی ناو فەلسەفەدا، بەوەی مانادان بەکار و بەرهەمی مرۆڤی لە ئاستەکی بەرزەوە دابەزاند بە ئاستی شتە دووبارە و ڕەبەتییەکان، بەوشەوە نەوەستا بەکوو دوای سەرکەوتنەکانی لە بەرەبەت کردنی مرۆڤ و بەکاربردنی لەئیشی دووپات بووەوەی بە پرسیار و بە جوڵەدا، ئیدی ئاوەی زانی کە ئەکرێت بەرهەمهێنانی خودی ڕەبەت کار و بازرگانییەکانی ئاسانتر و بە تێچووی کەمتر بەرەبکات، ئاوسا مرۆڤی کرد بە شتەکی بی سوود و بە کار و لە سوچی ماڵەکاندا گیریدان، هەر لەرەوە هەوڵەکان ناخودئاگایانە چەبوونەوە بە ئاوەی زەوی بکرێت بە کەرەنتیخانەیەکی گەورە.

لەم کاتەدا مانا لە هەبوویەکی یەکلانەکراوە و نادەنیا و مەزنەوە گەڵەرا بە شتەکی زەر دەنیا و بچوک، ئەمەش سەردەمی کۆتایی مانایە و هەر لەگەڵ خەیدا سەردەمی کۆتایی فەلسەفەش، ئیتر بانگەشەکەرانی فەلسەفە دونیا پڕئەکەن لە لەکدانەوە کرچ و روکەشکانیان و سەرنجی خەڵک لە پرسیاری گەورەوە ئاهەنێنە سەر شتەبچووکەکان، دەست لە

بوونی خودی مرۆڤ هەڵئەگرن و سەرقاڵت ئەکەن بە لاوەکیترین شتەوە، تەنانەت ڕەخنەکانیشیان لە زانست، ڕەخنەی لاوەکین و تەنها وەک پۆیستییەک بۆ تەرکردنی ئارەزووی ڕەخنەیی مرۆڤ بەکارئەبرێن و هیچی تر.

کارەنا، هەنگاوێک نزیکتر لە مەرگ

نوێترین دەرکەوتەی نزیکی لە مەرگ ڤایرەسی کارەنایە، تا ئێستا زیاتر لەکدانەوانەی بە ئەم مەرگەنوێیە کراون، ئەوانەی کەمێک هەزیان تیابێت هەر ئاوانەن کە بە دەوری بازنە زانستییەکەدا ئەسوڕێنەوە، جگە لەمانەش ئەوانی تر بە خەیاڵی سیاسی و ئاینی هەندە مرۆڤی ناو ئەو سیستەمانە نوسراون.

هەندێک پێیان وابوو ئەم ڤایرەسە دروستکراوی ئەمریکایە، هەندێکی تر وتیان زادەی تاقیگاکانی شاری وهانی چینە، هەندێک ئەڵێن دروستکراوی سەرمایەدارییە وشتی لەم جۆرە... ئەمە جگە لەوەی کەسانی ناوکایەی ئاینی و سیاسیش قسەیان هەبووە کە من بە پۆیستی نازانم قسەکانی ئەوانتان بۆبیر بێنمەوە.

هەموو ئەم لێکدانەوانە جگە لەوەی ئەوندەی تر دڵستەواستانمان ئەکەن لە بەرامبەر ناسینی ئەم دۆخە، هیچ یارمەتییەکمان نادەن تا تێبگەین لەوەی هەرشی بە هێناوین، ئەمە لە کاتێکدا خودی ئەم ڤایرەسە هەڵگری لەڵی و ئاڵەزییەکی زۆرە کە وا ئەکات تێگەشتنێکی ئاسان نەبێت.

ئەوەی لەمان دیارە مەرگ و ترسە کە لە گشت جێگەیەک خۆی بە مەڵاس داوین، بە جۆرێک ناتوانی لە هیچ شوێنێک دڵنیابیت، ئەوەی لە بەرچاومانە چێ کردنی شارەکانە، کەوتنی مرۆڤ، بەستنی ڕێگاکانە، داخستنی سنورەکانە، تەنانەت بڕەو گۆشەگیرکردنی مرۆڤ ئەوات، کە ئیتر لەم کاتەدا هەر کەسێکی ئاسایی ئەتوانێت مەترسییەکان بە چاوی سەر ببینێت.

ئیدی جگە لە بینینی مەترسییەکە قسەیەک نییە کە بتوانین لە ناو ئەم دۆخەدا بیڵێین، تەنها شتێک بتوانرێت بووترێت ئەوەیە کە لە دەرەوەی ئەبینرێت، ئەویش بە هاتنەدەرەوە لەو بازنەیەی زانست و خەپارەزی لە هەرکەلکە لێکدانەوەیەک کە زیان بە بیرکردنەوە فەلسەفییەکە بگەێنێت.

گەیانەوە بە پرسیارە مەزنەکان دەرچوونە لەو دۆخی سەرقاڵییەی ئەمڕۆ مرۆڤی پێ گیرۆدەیە، ئەو دۆخەی بەها لە مرۆڤ وەرئەگرێتەوە و ئەیانکات بە تەنی هاوشێوە و دووپاتبوونەوەی بە پرسیار. ئەم دۆخە دووپاتبوونەوەی مرۆڤ خۆبەخۆ دۆخی مەرگە بە بوون یان نەبوونی هەر

قایرەسەک، بەڵام کاتێک مرۆڤ ڕاستەوخۆ مەترسییەکە هەست پێ ئەکات، ئیتر ناتوانێت بەردەوام بێت لەو نەرمەی پێی قورمیش کراوە، تەنانەت خودی سیستەمە قورمیشکەرەکە ئامۆژگاریت ئەکات بە وەستان، بە مانەوە لە ماڵەوە، لە کاتێکدا پێشتر هەمان سیستەم لە ماڵەکان دەریئەکردین و بەرەو کارگە و بازاڕەکان ئاراستەی ئەکردین.
ئەستاش ئەم سیستەمە بێئاگایە لەوەی کە ناکرێت تاسەر لە کونجی ماڵەکاندا بین و دەرگاکان لەسەر خەمان دابخەین، لە هەمان کاتیشدا ناکرێت پێچەوانەی ڕێنوماییەکان هەڵسوکەوت بکەین و ببینە هەی نانەوەی کارەساتی لەوە گەورەتر، واتە دۆخێک بە هەردوو ئاراستەکەیدا بەرەو مەترسی ئەکشێت.

ئەی چی بکەن؟
ئەو دۆخەی سەرقاڵی ئەمڕەمان پەمان ئەڵێی ئەوەیە کە هیچ نیازێک نییە بە خەداماڵین لە زانست، تەنانەت توانا و ئامادەییەکی لەم جۆرەش بوونی نییە، چونکە زانست بەشێکە لە بوونی ئەمڕۆیەمان و هەردووركەوتنەوەیەک لەی بەرەو دەوانەیی ئاراستەمان ئەکات، لە هەمان کاتیشدا ناتوانین نکۆی لەوە بکەین کەخودی زانست و تەکنەلۆجیا ئەگەر بەرهەمهێنەری ئەم مەرگساتەش نەبن ئەوا بەشدارن لە دروست بوون و تەشەنەکردنیدا، ئیدی شەماندەفەر و فرۆکە و ڕێگاکان تەنها مرۆڤ ناگوازنەوە لە جێگایەکەوە بە جێگایەکیتر بەڵکو لەگەڵ مرۆڤدا قایرەسەکانیش ئەگوازنەوە.
ئەستا کە هەنگاوێک نزیکترین لە مەرگەوە، لە هەر کاتێکی تر گرینگترە گەلانەوەمان بە لای پرسیارەمەزنەکان، ئەبێت جارێکی تر زانست بخەینەوە ژێر پرسیارەوە، هاوکات خودی زانست لەگەڵ هاوتەریب بەفەلسەفە گەشە بکات و بتوانێت لە قەناغی دوورتردا شوێنی یەکتربەی خەی لەگەڵ فەلسەفە بدزێتەوە.

کۆرنا و مرۆڤی دابەستە

تا ئێستا دوو ڕێگا هەیە بە ڕووبەڕووبوونەوە.

ڕێگای یەکەم داخستنی مرۆڤە بە ڕووی مرۆڤدا و مانەوە بە گۆڕەی توانا لە ماڵەوە، ئەم ڕێگا بە دابڕاندنی نەخۆشە لە تەندروستەکان و هەشتنەوەی نەخۆشە تا چاک بوونەوە یان مردن بە بە ئەوەی کەسێکی ساغ لەیەوە تووش بێت. بەڵام ئەم ڕێگایە پەویستی بە توانایەکی لە بن نەهاتووە کە لە ئێستادا بەدی ناکرێت لەهەموو شوێنێکی سەر زەوی، دواتریش مرۆڤ بە گۆڕەی خایاندنی ئەم نەخشییە لە دابەستییدا ئەمێنێتەوە، مرۆڤی دابەستەش مرۆڤێک نییە دوای

تێپەڕاندنی قەیرانەکە سودبەخش بێت.
دابەستە مرۆڤکی تەکشکاوە لەرووی دەروونییەوە و بەتوانایە لەرووی مەشک و جەستەییەوە، بۆیە قەیرانی دابەستەکردنی مرۆڤ قەیرانکی تر ئەبێت لەدوای کەرناوە، کە رەنگە ئەمیان کاتکی زیاتری بوێت بەدەرچوون لێی.
سەرکەوتنی مرۆڤ لە کەمی و زۆری ژمارەیدا نییە بەڵکو لە بوون یان نەبوونی کەسانی هەشیاردایە، لەئێستاوە ئەو دیارە کە مرۆڤی کەرنتینەکراو بە ماوەیکی درێژ مرۆڤکی تەندروست دەرناچێت، تەنها لەم دەخەدا مرۆڤ ئەتوانێت بەرگری لە ماندوی جەستەیی خۆی بکات، ئەویش ئەگەر بتوانێت بەجەستەیکی تەندروستەوە بمێنێتەوە، ئەگینا لە رووی دەروونی ناوکییەوە ئەبێتە کەسکی تەکشکاو ئەگەر لە ئێستاوە هەوڵی وشیاریەکی سەرتاسەری بە هەموو جیهان نەدرێت، هەشیاریەکی هیوایەک دروست بکات بەداهاتوو، تا ماوەی کەرنتینەکردن درێژتر بێت مرۆڤ بتوانێت زیاتر هەزبەهەنێتەوە ناو خۆی و بگرێ ئەوماوەیە وەک ماوەی گومانی دیکارتی بەرکات (بنوا ـ پرەنسیپی گومان لای رینێ دیکارت)

رەگای دووهەم پشت بەستنە بەو تووشبوانەی کە دوای تووش بوون چاک ئەبنەو ـ.

ئەم رەگایە تا ئێستا زۆر نەکەوتوەتە جێبەجێ کردنەوە، چونکە هەشتا لە سەرتای بڵاوبوونەوەی
نەخۆشیەکەداین و ئەم رەگایەش بەو پرەنسیپە کار ئەکات کە مرۆڤی بەهێز لە رووی جەستە و دەروونیەوە بتوانێت خۆی دەربازبکات لەو قایرۆسە و ئەوانەی کە نەیانتوانی دەربازبن کەتاییان بێت، بە ئەوەی ئەمە بتوانین ئیشکی زۆر گەورە بکەین بە رزگار کردنیان.
ئەم رەگایە لە ئێستاوە بەر تانە و تەشەر ئەکەوێت لە لایەن خەڵکانکەوە کە پێیان وایە رەگایەکی مرۆڤانە نییەو هەوڵە بە کوشتنی پیر و بەتەمەنکان و خەرزگارکردنی حکومەتکانە لەو داهاتە زۆرەی بە پیر وخانەنشین و خاوەن پێداویستی تایبەت و نەخۆشە درێژخایەنکان و ئاوانی تر دابین ئەکرێن، ئەمە جگە لەوەی ئەمە بە رەگایان یاسای مەگەل باس ئەکەن، بگرە ئەشزانن کە دوور نییە ئەمە دروستکراوی ئەو وڵاتانخەیان بێت بە گەلانەوەی ئەو داهاتانە، ئەشزانن هەر لەبەر ئەمەیە زۆرێک لە وڵاتانی ئەورووپا و ئەمریکاخەمساردن لە رووبەروبوونەوەیدا.

دوای کەرنا، ئەرکی پاراستنی زەوی

ئەرکی دوای کەرنا لە ئەستاوە دەست پێئەکات، جگە لەوەی باسمان کرد لەسەر شکستی زانست، کە شتێکە ئەبە دانی پیابنرێت و ئەشبێت دان بەوەدا بنرێت کە بەهەر جەرەک بێت مرۆڤ و زانستەکانی بەشدارن لەنانەوەی ئەم قەیرانەدا، دوای ئەوەش دانایی لە هەموو کاتێکی تر بە مرۆڤ پێویستە و ئەرکی پاراستنی بەهامرێیەکان و پاراستنی زەوی لەسەر شانی داناکانی ئەمرێیە.
زانستیش وەک دوا بەرهەمی مرۆڤ شتێکە ئەبە پارێزگاری لە بکرێت تا ئەوکاتەی مرۆڤ ئەتوانێت لەقەناغێکەوە بیگەنێت بە قەناغێکی باشتر، لە ئێستادا هەر پشت کردنێک لە زانست پشت کردنە لە مرۆڤ ونانەوەی پاشاگەردانییە و گەڕانەوەیە بە سەردەمی چاخە بەردینەکان و خراپتریش.
ئەم قایرەس و پاشکۆتەکانی تەنها پێلاماری مرۆڤ نادەن، بەڵکو پێلاماری بەهاکانیشی ئەدەن و هیچگومانێک نییە کە دەخی دوای رزگار بوون دەخێکی تەواو جیاواز ئەبێت لە دەخی ئێستا بە رێچاوکردنی ئەوەی ئەم دەخەی ئێستا چەند دەخانێت، تا درێژتربێت قەیراناوی تر ئەبێت، بەیە رێگای کورت و دانایی زەر و بیرکردنەوەی زەر ئەرکی لە پێشینەی ئەمرەی مرۆقن بە دەرچوون لەم دەخە.

لەو دوو رێگای پێشتر کە باس کران، ئەکرێت چارەسەرێکی باشتر پێکبێت.

لە رێگای یەکەم دا ئەبێت پارێزگاری و جیاکردنەوەی مرۆڤ بخرێتە ژێر بارێکی تەندروستترەوە نەک بەمشێوەی ئێستا کە مرۆڤ دابەستە بکات، ئەبێت مرۆڤ بە زیندانیش لە ناو ماڵدا هیوای ئازادی لەدەست نەدات و بەرگەی چاوەڕوانی رۆژێکی باشتر و ئایندەیێکی باشتر بگرێت و بتوانێت خەی پێچەک بکات بەبیرکردنەوە و دانایی و هەمیشە لە ناو ئەو پرسیارە مەزنانەدا بژی کە مرۆقایەتی لە سەرەتای بوونیەوە بەرهەمی هێناون، جگە لە پارێزگاری کردن لە توانای جەستەیی و دەروونی و بەرز راگرتنی شکۆی مرۆقانەی خەی، هەروەها هەست کردن بە ئازاری مرۆقی تر لە کەمەگاکانی تر و بەرنگاربوونەوەی دەخێکە وەک یەک جەستە و یەک گیان. بەمە مرۆڤ ئەتوانێت پارێزگاری لە توخمی خەی و لە بوونی سروشتی خەی وەک ئەوەی کە هەیە بکات و تانێت ئامادەش بێت بە رووبەروبوونەوەی هەر دەخێکی تری هاوشێوەی ئەمەش.
ئەمەش لەمڕەدا ئەبێت دەزگاکان و حکومەت و میدیاکان پێی هەستن، گەورەترین ئەرکی ئەمان بەرزراگرتنی هیوای مرۆڤ و راهێنانێتی بە بەرگەگرتن و تێپەڕاندنی دەخێکە.

لە ڕێگای دووهەمیشەوە مرۆڤ ئەتوانێت واقیعیانەتر دەخەکە ببینێت و هەست بە مەترسییەکانی بکات، بەوەش ئەتوانین بڕشک لە ئەنجامە خراپەکانی ئەم دەخە پێشبینی بکەین و بتوانین قبوڵی بکەین، ئەویش دوای ئەوەی هەموو توانایەکمان بەکارئەبەین بۆ دەرچوون بە کەمترین زیان.
بەڵام ئەوەی لەم ڕێگاوە هەڵئەهێنجرێت ئەو ئەرکەیە کە چاکبووانی ئەم نەخشیەیە ئەکەوێتە سەرشان، ئەرکی دوای کەرانا کە ئەرکی پاراستنی زەویە.
چاکبووان ئەبێت رابهێنرێن و فێربکرێن چۆن دەسکەوت و بەهاکانی مرۆڤ بپارێزن، ئەبێ پاڵە بکرێت لەدەوەمەندکردنی بیری چاکبووان و خەشیان هەستیان بوو بەهەزبێت و بزانن کە چ ئەرکێکیان لەسەرە، ئەمە ئەو کارەیە کە ئەبێت یەکسەر و بە دواکەوتن دەست پێ بکرێت و هیچ دەرفەتێک نیە بۆ دواخستنی، چونکە داهاتووی زەوی لە ئەستادا بەدەست ئەوانەوەیە و ئەوان ئەبنە بەرپرسی سەرکی پاراستنی زەوی.
دیسان ناچارم ئەوە دووپات بکەمەوە کە ئەرکی گەورە دوای پاراستنی زەوی ئەرکی گەلانەوەیە بەپرسیارە مەزنەکان و گواستنەوەی مرۆڤ لە سەردەمی قەیرانی زانستەکانەوە بۆ سەردەمی زانستی پڕنسیپدارو پرسیاری دانەخروان.

گرووپی هاوپشتیی کەان گرووپە خەجێیەکانی هاوپشتیی گەک … هەژن

لەنو هەر کەسانک کە ئەمە دەژین، کەسانک هەن، کە بە هەکاری پیریی و نەخشیی و پەککەوتەیی و کەمئەندامیی توانای دابینکردنی پێداویستییەکانی خەیان نیە، چ بە هەکاری نەتوانین و مەترسیی دەرچوون لە ماڵ، چ بە هەی نەبوونی توانای کەین.

ئەمە وەک هاوسێ و وەک مرۆڤ و وەک بەرپسیاریی هوشیاربوون، ئەرکی هاوپشتیکردنی ئەو کەسانە دەکەوێتە ئەستۆ، هەبێتە ئەگەر خەمان لە باری تەندروستیی و جەستەیی لەبار و گونجاو بین.

لەوانەیە بەهەی دانپێکانی ئەو هەست و بڕپرسیاریێ کەمایەتییەی سەرشانی خەمان، هێشتا ئەمەی لە دوای پاساو بگرین و وەک خەدزینەوەیەک بپرسین؛ ئەی منداڵان و خزمانی خەیان نایەن و ئەو ئەرکە لە ئەستۆناگرن و ئەنجامنادەن؟

بەجگە لەوەی کە ئەو پرسیارە لە هوشیاریی و لەجیک دوورە، دەکرێت پرسیارەکە پێچەوانە بکەینەوە و لە خەمان بپرسین؛ ئەگەر ئەمە لە دایک و باوکی خەمان دوور بووینایە و بەهەی قەدەخەبوونی هاتووچۆیان دووریی شوێنی ژیان یان نەخشبوونی خەمان توانای فریاگوزاریی خزمانی خەمان نەبووایە، چی؟ ئایا هەر ئاوا وەک ئێستا کەمتەرخەمانە و نادڵڕبەسانە دەمانگوت : بەچی منداڵان و خزمانی خەیان فریای ئەوان ناکەون؟

بەبێ گومان نەخێر و بەپێچەوانەی ئەوە خەزگەخواز دەبووین و زۆر سوپاسگوزار دەبووین، ئەگەر هاوسێیانی خزمانی ئەمە لە کاتی تەنگانە فریای ئەوان بکەون و پەداویستییەکانی ئەوان دابینبکەن.

دەی لەسەر هەمان بنەما، پەویستە هەر یەک لە ئەمە لە شوێنی ژیانی خەمان [لە ئاستی گوند و کۆمان و گەرەک] بە پێکهێنانی (گرووپی هاوپشتیی هاوسێیان) بانگەوازبکەین و ژمارە تەلەفۆنەک بە پەیوەندیکردن دەستنیشانبکەین. هەبەتە تاکو ئەو کاتەی کە (گرووپی هاوپشتیی کۆمان) و (گرووپەکانی هاوپشتیی گەرەک) پێکنەهاتوون، پەویستە هەر کەس لەنەو کۆمانەکەی خێ، لەوە کە هاوسێکان ئەو دەناسن و بەوای کەمایەتییان بە ئەو هەیە، پەویستە هەر کەس بەخەبکەوێت و چاوەڕێی دروستبوونی گرووپی کۆمان نەبێت [هاوکاتی هەوڵدان بە دروستبوونی گرووپی هاوپشتیی کۆمانەکەی خێ، هەوڵبدات خێی بە تەنیا ئەو ئەرکە ئەنجامبدات]، چونکە گرووپە خەجێیەکان لەو دەستپێشخەرییە کەسیانەوە دەستپێدەکەن و سەرهەڵدەدەن و پابەندکردنی بەشداریکردنی هەر کەسێک و چاوەڕوانمانەوەی هەر کەسێک بە دروستبوونی گرووپەکان، دەبێتە هەی دواکەوتنی دروستبوونی گرووپەکان، بە واتایەکی دیکە، بەو هادەی کە هەر کەسێک زووتر لە شوێنی ژیانی خێی بەخەدکەوێت، بە هەمان هادە دروستبوون و سەرهەڵدانی گرووپەکان نزیکتر دەبێت.

چۆنیەتی سەرهەڵدانی گرووپی هاوپشتیی کۆمان؟

وەک پێشتر ئاماژەدرا، کەسێک بە هاگایاندنی ئامادەیی خێی بە هاوپشتیکردنی هاوسێیانی پیر و نەخۆش و پەککەوتە و کەمئەندام یان

هەر کەسێکی دیکە کە کەمێک و هاوپشتی ئەمەی پێویست بێت، لەنێو کەمپان بە هەواسینی بانگەوازێک بۆ پێکهێنانی گرووپێک بۆ هاوپشتیی هاوسێیان یان بۆاوکردنەوەی بانگەوازێکە لەنێو تۆڕی کۆمەڵایەتیی و نووسینی ژمارەی تەلەفۆنێک بۆ پێیوەندی، هەبێتە ئاگەر بکرێت لەسەر بانگەوازە چاپکراوەکە وێنەی کەسی بانگەوازکەر هەبێت، تاکو بۆای کۆمەڵایەتیی هاوسێیان بدەستبهێنێت، هەر ئاوا بۆ ئاوەی هاوپشتییانەی ئەمە لە هەوە و هەڵپەرستیی کەسانی دیکەی ساختەچی و دەستبەیان پەیاگەندەکەرانی ئامیار و مشەخۆر جیا بکرێتەوە.

پاش پێیوەندیکردن و ئامادەیی کەسانی دیکە، لەنێو کەبوونەوەیەکی ئاشکرا و بە لەبەرچاوکردنی باری تەندروستی و ئاسایی ئێستا، دەکرێت کەبوونەوەی پێکهێنانی گرووپەکە لەنێو چات-مەسینجەرێک بێت و هەموو هاوسێیان بتوانن بەشداریبکەن، بە نموونە چات-گرووپی فەیسبووکیی لە عیراق و چات-گرووپی تەلەگرامیی لە ئێران، لەبەر ئاوەی کە لەو دوو وڵاتە زەبەی خێرک بکاربەری ئەو دوو ترانێیە و نائاشنا نییە و بکاربردنی ئاوان ئاسانە، ئاگەر نا چات-مەسینجەری دیکەی وەک سیگناڵ Signal و جیتسی Jitsi هەن، کە زۆر باشتر و پارێزراوترن. بەڵام بەداخەوە وەک فەیسبووک مەسینجەر و تەلەگرام گەلیی و گشتیی نەبوونەتەوە و زەبەری خێرک ئاگاداری بوونی ئاوان نییە.

لەنێو کەبوونەوەکە، کەسانی ئامادەی هاوپشتیکردنی هاوسێیان خۆیان دەناسێنن و ژمارەی تەلەفۆنی خۆیان بە پێیوەندیی ئادەگەیەنن و بەشدارانی دیکە دەتوانن ژمارەی تەلەفۆنی ئەو کەسانە بە هەموو دانیشتووانی کەنارەکە بگەیەن.

بەو جۆرە کەسان بە کەمان تاکو ئاستی گەڕەک و شار گرووپەکان پێکدێن و لە کاتی پێویست چالاکانی کەنارەکان دەتوانن فریای کەنارەکانی دیکە بکەون، بەڵام ئەوە بەس لە باری پێویستی و گرفتاریی چالاکانی ئەو کەنارە. چونکە هاوپشتیی هاوسێیان بەوا و ناسین و دۆستایەتیی پێویستە، بەتایبەت کەسانێک کە کەمتر لە ماڵ دەردەچن و پیر و نەخۆش و پێکەوتە و کۆئەندامن، پێویستە دۆستایەتیی زۆرتریان هەبێت. هەبەتە، بە بەردەوامبوونی چالاکییەکان، بەوای کۆمەڵایەتیی پتەوتر و جێگیرتر و فراوانتر دەبێت و تەنانەت ئاستی کەسان و گەڕەکیش تێدەپەڕێنێت. بەڵام سەرەتا دروستکردن و گەنارەی پێویستە، چونکە هەزاران و سەدان ساڵە ئیمپراتۆرییەکان و دەوڵەت و پارتییە ئامیارییەکان و دژگەکان و ئامیاران خۆریکی لەناوبردنی بەوا و هاوپشتیی کۆمەڵایەتین و دروستکردنەوە و

گەنەوەی ئەوەی لەنەوبردراوە، شەلگیریەکی بەردەوامی پەویستە.

ئەرکەکانی گرووپی هاوپشتی کەمان؟

لەباری نائاسایی ئەستا کەینی خەراک و پەداویستیەکانی دیکە بە ئەو کەسانەی کە بە خەیان توانای دابینکردنی پەداویستیەکانی خەیان نیە، گەیاندنی ئەو کەسانە بە پزیشک و نەخشخانە، بەسەرکردنەوەی بەردەوام بە هەی تەلەفەن و تەنانەت سەردانیکردن بەلەبەرچاوگرتنی ئەنوەیە تەندروستیەکان بە خەپاراستن لە بلاوکردنەوە و تووشبوون بە پەتاکان.

بەهام لە باری ئاسایی و نەبوونی پەتاکان، دەکرەت شەونشینی و گەشت و پیاسەکردن لەتەک کەسانێک کە هاوپشتی ئەمە دەخوازن. بە نموونە لە یابان خوەندکاران [قوناخی نەوەندیی و ئامادەیی] هەر کەسە وەک بەشەک لە پراکتیک سەردانیکردن و کەین و چەکردنی خواردن و پیاسەکردن لەتەک نەخشان و پیران و پەککەوتان و کەمئەندامان لە ئەستەدەگرەت و بەگوەرەی کات و حەزی خەی ئەژانە یان چەند جارێک لە هەفتە ئەو کەسانە سەردانیدەکات و زەر جار دەکرەت چەند خوەندکارێک لە کەسانی سەرپەرشتیکراو گرووپێک بە سەیران و گەشت و چوونە سینەما یان چوون بە پەتووکخانەی گشتیی و باخی گشتیی و شوەنەکانی سەرگەرمیی ئەکبخەن، یان ئەکخستنی کەبوونەوە و خواردنی بەیانی پێکەوە لەنەو نەوەندەکانی کەمان و گەڕەک پشنیاربکەن.

چەنیەتی ئەکخستن و ئەنجامدانی هاوپشتی؟

کەسێک کە هاوپشتیکردنی کەسانی پیر و نەخش و پەککەوتە و کەمئەندام ئامادەیی خەی دەربیوە و ژمارە تەلەفەنی خەی بلاوکردووەتەوە، لەلایەن ئەو کەسانەی هاوپشتییان پەویستە تەلەفەنی بە دەکرەت، یان بە چات-مەسینجەر لیستی پەویستیەکانی پەداگات، پەداویستیەکان لەو شوەنانەی کە کەسی داخوازیکەردەستنیشانیکردووە دەکەت و دەگەیەنەتە بەردەگە و بە تەلەفەن بەی پارەکە بە کەسەکە دەەت و کەسەکە هاوپشتیکراوەکە پارەکە لەنەو زەرفێک دەنەت و لەبەردەرگەکەی دادەنەت. لەباری هەبوونی نەخشی و گرانەتا، لەبەر ئەشنایی ئەنوەنیە تەندروستیەکان، کەمترین نزیکبوونەوە و بەریەککەوتن دروست دەبەت. بەهام ئەگەر پەویستیەکان بەشێک لە کەمەکە کەمایەتیەکانی بەخشینی خەراک و پەشاک و شمەکی دیکە بەت، ئەوا بە گەیاندنی کەمەکەکە بە بەردەرگەی کەسە هاوپشتیکراوەکە، بە بردنی کەمەکەکە ئاگادارکەرەت و گرفتی پەدانی

پارێ و تووشبوونی پەتا نابەت.

چۆن لە خراپەکاریی و فەوفتی کەسانی خراپەکار بەردەگیردرێت؟

بەداخەوە، لەم کاتە کە لە هەموو کات زیاتر مرۆڤکان بەتایبەت کەسانی پیر و نەخۆش و پەککەوتە و کەمئەندام ناچارن و کەمەک و هاوپشتیی دەخوازن، لە زەر شوێن، تەنانەت لە ئەروپا کەسانێک پەیدابوون کە بەناوی ڕێنوێنی تەندروستیی و بیمەی دەرمانیی و تیمی پشکنین و تەنانەت بەناوی کەمەک و هاریکاری لە خەڵکی ناچار پارە دەکەشنەوە.

لەبەرئەوە، پەویستە هاوکاتی ڕاگەیاندنی ئامادەیی خود بۆ کەمەک و هاوپشتیی هاوسێیان و دروستکردنی گرووپی هاوپشتیی هاوسێیان، وەنۆ و ژمارێ تەلەفۆن و ناونیشانی خود بۆ چالاکانی گرووپی هاوپشتیی کەسان و کەسانێك کە بۆ ئەوان کەمەک و هاوپستیی دڵگەرمنین، بدەن و چالاییەکان ئاشکرا و ڕاگەیەندراو بن. هەر ئاوا دانیشتووانی کەسان بەتایبەت پیران و نەخۆشان و پەککەوتە و کەمئەندامان لە هەوڵی خراپکارانەی کەسانی نەناسراو ئاگادار و وریابکرێنەوە.

هەبەتە نابەت، ئەو ئاگادارکردنەوە و وریاکردنەوانە ببێتە هۆکاری لەنەوبردنی بەوای کەمەایەتیی بۆ یەکدی و گومان دروستکردن لەنێو هاوسێیان، بەڵکو پەویستە بەس بۆ ئادەی بەرگرتن لە هەوڵی خراپکارانەی کەسانی مشەخۆر و دەستبۆ و بەرجەوا سیفەت، ئاگادارکردنەوەکان بەردەوام بن.

چۆنیەتی یەکگرتنەوە و هاریکاری نێوان گرووپی کەانکان و یەکگرتنەویان لەنێو تەی هاوپشتیی گەڵەک؟

لەتەک دروستبوونی گرووپی هەر کەسانێک، پەویستە دەستبەجێ بۆ بانگەوازکردن و هاندانی دانیشتووانی کەانکانی دیکە هەوڵبدرێت و تاکو ئەو کاتەی کە لە کەسانی تەنیشت گرووپی هاوپشتیی دروستنەبووە، پەویستە وەک نیشاندانی نموونەیەک لە باشیی گرووپی هاوپشتیی کەسان، بگوترێ توانا و کات لە پیران و نەخۆشان و پەککەوتان و کەمئەندامانی کەانکانی دیکە هاوپشتیی بکرێت و ئەزموون و ڕێنوێنیەکانی خود بۆ ئەوان بگێڕنەوە، ئەزموونکان و چالاکیەکان و نموونکان لەنێو شەونشینی خەزان و پەیوەندی و گفتەی نێو تەڵە کەمەایەتیەکان باوبکرێنەوە.

کاتێک گرووپەکانی هاوپشتیی دوو کەسان لەنێوان خۆیان هاریکارییدەکەن و گرووپی دیکە دروستدەبن، پێویستە بە پێکهێنانی تۆڕی گرووپە هاوپشتییەکانی گۆڕک هاوبەرت و هەر وەک کەبوونەوەی ئینتەرنێتیی چالاکانی گرووپی هاوپشتیی کەسانک لە باری نائاسایی وەک ئێستا، یان کەبوونەوەی خۆجێی لە باری ئاسایی دوور لە مەترسی پەتا و قەدەخەبوونی هاتوچۆ، چالاکانی گرووپە هاوپشتییەکانی گشت کەسانکانی گۆڕکەک کەبوونەوە بکەن و گفتوگۆبکەن و پێوەندیی و چالاکییەکانی خۆیان ڕێکبخەن.

چۆنیەتی سەرپەرشتیکردنی گرووپەکان و ڕێکخستنی بەیاردانەکان؟

گرووپە هاوپشتییەکانی کەسان و گۆڕک، گرووپی خەباخشانە و هاریکاریی و دوور لە قازانج و پلە و پایەی ئابووریی و ئامیاریی دەبن و لەوێش زیاتر گرووپەکان دارای هیچ پێوەندی و تایبەتمەندییەکی پارتییایەتی و ئایدیۆلۆجیی و ئامیاریی نابن و نابێت بە پڕۆپاگەندەی ئامیاریی پارتیی و ڕێکخراوێ ئامیاریییەکان بواربدرێت؛ فیلەسۆفیی گرووپی هاوپشتیی کەسان و تۆڕکانی هاوپشتیی گوند و گۆڕک و شار بریتی دەبێت لە (هاوپشتیی هاوسێ بە هاوسێ) و بنەمای هاوپشتیکردن و پێوەندییەکێش بنەما و پێوەندییەکی کەمایەتیی دەبێت و پێویستە لە هەموو پێوەندییەکی بازرگانیی و ئابووریی و ئامیاریی و دەستبژێریی دوور بگیردرێت.

کاتێک ئەو ئامانج و ئەو شێوازی چالاکییکردنی گرووپە خۆجێییەکانی هاوپشتیی کەسان و گۆڕکەکان بێت، بەبێ بگومان شێواز و ئاستی سەرپەرشتیکردن و بەیاردانیش گشتیی و کەسایەتیی (هەمووان ئایەتیی، یان نەبوونی ئایەتیی) دەبێت و هیچ کەس سەرک و هیچ کەس هاوسەرک نییە و سەرکایەتی و ڕێکخستن و بەیاردانی قووچکەیی بوونی نابێت، هەر ئاوا کە لە باری ئاسایی هاوسێیان هیچ کەس سەرک و هیچ کەس ملکەچ، هیچ کەس فەرماندەر و هیچ کەس فەرمانبەر نییە، هەر ئاوا لە ڕێکخستن و سەرپەرشتیکردن و بەیاردانی گرووپەکانی هاوپشتیی کەسان و گۆڕک هیچ کەس سەرکی کەسکی دیکە یان گرووپەکە نییە، هەمووان هاوئاست و هاودەنگ و هاوبەیار و هاوئەرک و هاوبەرپرسایریی دەبن، ڕێک بە هەمان شێوەی سرووشتی ژیانی کەمایەتیی.

ئامانج لە دروستکردنی گرووپی هاوپشتیی کەسان و تۆڕی گرووپە هاوپشتییەکانی کەسانکانی گۆڕک، بەس هاوپشتیی و کەمک و هاریکاریی کاتیی ئێم سەردەمەی بەهاوبوونەوەی پەتا نییە و پێویستە بە ئاسەی بەردەوامیی پاش تێپەڕاندنی ئەو پەتایە و بە بوارکانی

دیکەی ژیان و پەداویستییەکانی کۆلانەکان و گەڕەکان و گوند و شارەکان پەلبهاوێت و وەک تان و پۆی تێکخستنی کۆمەڵایەتییانەی دانیشتووان مرۆڤی کۆمۆنی ئازاد و یەکسان و دادپەروەر پەروەردە بکەن

بەجگە لەوە، لە باری ئاسایی و تێپەڕاندنی باری نائاسایی بەهاوبوونەوەی پەتا و مەترسییەکانی دیکە، دەکرێت گرووپەکانی هاوپشتیی کۆمان پێکهێنانی بنکەی ئالووگۆرکردن و بەخشینی شمەکە زیادەکان، دروستکردنی باخچە کشتوکاڵییەکانی کۆمان و گەڕەک، بردن و هێنانەوەی منداڵان بۆ باخچە و فێرگە و تێکخستنی گێشتکردن و سەیرانی هاوسێیان، دروستکردنی سندووقی کۆمەکی هاوسێیان، پێکهێنانی دەستەکانی پاراستنی کۆمان و دابینکردنی ئاسایش بۆ دانیشتووان لە باری هەبوونی مەترسیی جەنگیی و سەربازیی و هەر ئاوا خاوێنکردنەوەی ژینگە و پاراستنی ژینگە و بازنەکانی هاریکاری و ئاووگۆرکردنی بەرهەم و پەداویستییەکان و … تد

نموونەی زیندوو لەو بارەوە، هەر ئێستا لە ئەمریکا و ئەروپا لەسەر بنەماکانی کۆمەکی بەرانبەرانە mutual aid دروستبوون و پێکدەهێندرێن و تەنانەت ئامانج و چالاکیی ئەوان زۆر لەو ئاستە زیاتر و فراوانترە، کە من لێرەو ئەم نووسینە وەک نموونە ئاماژەمداوە. ئەوش بۆ شێوەی تێکخستنی ژیانی کۆمەکان دەگەڕێتەوە، کە لێرەوان هەرەم و کۆمەکانی ئەروپا و ئەمریکا جیاوازییەکی چەندایەتی و چۆنایەتیی هەیە و لەو بارەوە نووسینەکەی من فرەتر ئاراستەی کۆمەڵی هەرەم و کۆمەکانی خەرهەڵاتی ناوین دەبەت، بەتایبەت هاوکاتیش وەک پەداویستییە سەرەتاییەکان بۆ پێکهێنانی گرووپەکانی هاوپشتیی هاوسێیان لێرەو کۆمەکانی دیکەی ئەروپا و ئەمریکا ئەو هێنگاوانە هەر بنەما دەبن.

هەژن
۱۹ی مارچی ۲۰۲۰

دەوڵەتی کوردی لە دیدی ئەوانەوە! ...هەڵە بەرزنجەیی

" دەوڵەت گرنگترین داهێنانە لە مێژووی مرۆڤایەتیدا"... کارل. ق. دەیچ

ماوەیەکی باشە، بە وردی و بە دیقەتەوە سەرنج دەگرم لە بیروڕای گشتی تورکی و عەرەبی و فارسی و بە تایبەت ڕۆشنبیران و کەسایەتییە گەورە لێگیراوەکانی نەتەوە سەردەستەکانی دەوڵەتە داگیرکەرەکانی کوردستان. ئاخر باری سەرنجی ئەوانم گەلێ لا مەبەستە، هەر نەبێت گوایە ئێم تاقمە بە چەند ئاوەک لەچاو سیاسی و دەسەڵاتدارەکانیان دا شەراونەتەوە!. وەک دەبینین ئێم دەستەیە جارەوجار گەر بە کزیی و لاوازیی و لەژێر لەویشەوە بێت، دەیانەوێ دەنگ هەبێن و شتە بێن خەیان لە دەسەڵات و عەوامی خەڵک جودا بکەنەوە...
ئەمە گومان لە دەنگە شەرمنەکانیان دەبێت، گوایە لەگەڵ مافی کورد دان و هەندێکیان وەک « حەسەن عەلەوی و سادق زەبەکلام » زیاتر هەنگاو دەنێن و دەڵێن: لەگەڵ مافی کوردا ین تا ئادەی دامەزراندنی دەوڵەتی نەتەوەیی.
لەڕاستیدا ئەمەش دیوەکی ئەو مەسەلەیە، کە دەنگە دەمودەست و بە شێوەیەکی ئۆتۆماتیکی ببێتە مایەی دڵخۆشی هەر تاکێکی کوردستانی.
لە گرفتەکە لەوەدایە کاتێ بە وردی دەچیتە بنج و بناوان و گەوهەری بڕچوونی ئێم دەستە و تاقمەوە ،دەبینیت، ئەمان زیاتر لەوانی دیکە لە پەرەشی پاراستن و چەسپاندن و زامنکردنی دەوڵەتەکەی خەیان و بەرژەوەندی باڵەی نەتەوەکەیان و ستراتیژی ئاسایشی نەتەوەیی نەتەوەکەیان دان. لەم ڕووەوە هەرچیەک بە تە بخوازن، بە ئامانجی خزمەتکردنی پرسی نەتەوایەتی و دەوڵەتە زەبەکەی خەیانە.
بەواتایەکی دی ئێم بڕچوونە بەرهەمی قۆناعێتکی چەسپاو و ئەزموونکی دەوڵەمەند و باوەڕکی بەرزی مافی گەلان و ڕێزگرتن لە ویست و خواستی ئەوانی تر نییە. ئاخر وەک مێژوو سەلماندوویەتی، ئەوان ! هەندێ سوورن لەسەر دژایەتی بوونی کورد و ژیان و مافە سروشتییەکانی، تەنانەت مافی ژیانی ئاسایشی بە ناسەلمێنن و بە شایستەی چ هەقێکی نازانن. لە هەرواڵگەیەکەوە بڕوانێ پرسەکەی تێ، وا خەیان و هەموو ئاسایشی نەتەوەیی و بەرژەوەندییە دوور و نزیکەکانیان هەر لەبیرە.
کاتێکیش بە کورد لەگەڵ خواست و دامەزراندنی دەوڵەتدان، دەوڵەتی

ناوبراویان وەک ئامازەک گرنگ بۆ پتەوکردن و مەحکەمکردنی پێگەی نەتەوەیەتی خۆیان لەو ململانێ و شەڕە ستراتیژی و پرسی ئاسایشی نەتەوەییدا ، کە بەدرێژایی مێژوو هەیان بووە و دەیان بێت. هەوڵی ئەوەیە کیانەکان دەستکردن، نەک بەرهەمی خەباتی میللی و جەماوەری ، بۆیەکا هەمیشە لە دڵەڕاوکێ و ترس و نیگەرانیدان .
ئاخر لە ناوچەکەدا ململانێ و شەڕی باڵا دەستی ئەوانە، بۆشکێ لە مێژووی تەمارکراوی ئاستەقینەی ناکۆکییەکانی نەوانیان. ئەوان تا ئێستا ترس لە کۆشەی کورد و رەهەندە نەتەوەییەکانی ، وا بەسەریاندا شکاوەتەوە بە تاکتیک لەگەڵ یەکتردا بوونەتە هاوپەیمان و لە نێوان خۆیاندا ڕێکەوتنامەیان مۆر کردووە.ڕێکەوتننامەی جەزائیر بە نموونە.
جێی سەرنجە هەردوو لا کەکن لەسەر خاڵێک ، کە ئاسایش و بەرژەوەندی خۆیانی تەنها دەبینن‌وە. هاوباوەڕکانی عەلەوی، لە دیدی عروبیانەوە دامەزراندنی دەوڵەتێکی کوردی لە باشووری کوردستان، بە ستراتیژێکی باش و گرنگ دەبینن کە وەک قەڵغان بۆ پاراستنی دەروازەی ڕۆژهەڵاتی عارەبایەتی، لە هەرش و چاوتێبڕینی فارس و تورک بپارێزێ..بە هەمان پێودانگ و تێڕوانین، ئاغای زێباکەلام، دەڵێ: لەگەڵ دامەزراندنی دەوڵەتی کوردیداین لە باشوور، بە نێت و ئاواتی پاراستنی دەوڵەتی ئێران لە هەڕەشە و مەترسییەکانی عەرەب و تورک.
هەردوو دەستەکەش بەس باوەڕیان بە دەوڵەتی کوردی لەو بەشەی باشووردا هەیە، کە بێتە دیوار و کەسپێ لەبەردەم خۆن و ئاواتی نەتەوەیی خۆیان دا. دەنا زێباکەلام کورد بە فارسی ڕەسەن لەقەڵەم دەدا و تەنانەت مافی خودموختاریشیان لە ڕۆژهەڵاتدا بە ناسڵمێنێ. ئەو پەی وایە کورد وەک ئێرانییەک ئەرکێ لەسەری شانی داکەکی بکات لە ئێران و بەرپەرچی ئەو هەڕەشانە بداتەوە، کە لە دەرەوە ڕووتە دەکەن.
شایانی ئاماژە پێدانە، گەورە زانای تورکی دەستی کورد «ئیسماعیل بەشکچی» ، وەک تاکە دەنگی تاقانە و ناوازە، لەم دیدەوە بە دوور دەگرین، چونکە ئەو و باوەڕ و تێزەکانی و سزاچەشتنی زۆر و بەردەوامی تەکەشان و بەرگریی کردن لە پێناوی کورد دا ، بواری چ دەمەتەقێیەکی لەسەر دەسزیی و باوەڕی پتەوی نەلەقیوی زانستیانە و مرۆڤدۆستانەی بە کەس نەهشتەتەوە. لەتەک ئەوەشدا، بە دووری نابینم هەشتا لە نەو تورکدا کەسانی تریان هەبن، وا بیر بکەنەوە وەک ئەوانەی لەسەرە ئاماژەمان پێ دا.
کەواتە دەرئەنجام ئەوەوون و ئاشکرا دەبێت، تا 50% بەرەو ژوورتری تورک و فارس و عەرەب نەبنە بەشکچی ئاسایەکی زانست پەروەر و

واقیعبین و مرۆڤدۆست و خاوەن هەڵوەست ، وا خەتەرەدانە هەر چاوەڕێی داری زەبکەیت بەرت بە بگرێ و بەڵێت تورک و عەرەب و فارس تەواوانینی واقیعی و مرۆڤدۆستییانەیان بە پرسی کورد هەیە و ئیمە نا سبەی بەشێوەیەکی دیموکراسی دەتوانرێ چارەسەری کێشی کورد بکرێ!. ئاخر بنەمای سەرەکی دیموکراسی بە پێوەری زەرینە و کەمینە دەپێورە… کورد لە هەموو بەشە ناشروشتییەکانی تە ترەنجدراوە، کەمینەیە و هیچ کات تاکە بەیارەک بە دەنگ دان و دیموکراسی ناباتەوە.
ئەوەی لێرە گرنگ و هەستیارە ئاماژەی پێ بدەین، جێی داخە کەوا هەشتا سیاسی و ڕۆشنبیرانی کورد هەن، چەند گالیسکەیەک لە یەک ئەسپ دەبەستن!؟…خەباتی نەتەوایەتی کورد، وەک کێشەی نەتەوە و خاکەکی داگیر و دابەشکراو دەکەنە قوربانی دید و بۆچوونەکی ئاینزاییی یاخود ئایدۆلۆژی و مل بە خودی دەفاکتۆکە نادەن..
ئەوە واقیعی تاڵی کوردە بەدەست داگیرکەرەکانییەوە. دەکرێ بەبێن کەم وەنەو بە هاوتایە، لە سەختی و تراژیدیایی دا. کەواتە، دەستبژێر و سیاسی کورد، پێویستە کار بە بەرهەم هێنانی گوتار و میکانیزمەکی تری خەبات و بەرەنگاری بکەن.، نەک خە وابەستە و دیلی دەقی کتێب و تیۆرییە نامۆکان بکەن.
بەداخەوە زەرینەی ئەم دوو بەرە ڕۆشنبیر و سیاسییەی کورد،جە پەنجەیان لەبەرهەمهێنان و داهێنانی کێشک و تۆلاری هزر و ڕۆشنبیریی کوردیدا نییە، بەڵکو هەر خەریکی گواستنەوەی هێز و جوینەوەی وتراوە سواوەکان و گرتنەبەری ئەزموونە شکست خواردووەکان و لاسایکردنەوە
پە لەناجاریی و دڵداویی نامۆکان دەکەن. بەم هەیشێوە، کورد بە تەکەا ، لەو مەژووە جێنجاە و پە لە کۆرەوەرییەی خەیدا، وزە و سەرمایە و حەزو ئاوات و توانا و لەوشاوییەکی گەورە و بە شومار و گرنگی بە فیڕۆ چووە.
لە ئێستاشدا، چاوپێکەوتنی بیرمەندێکی شیعەی لوبنانیم خوێندەوە« ئەنیس نەقاش» گوایە لە کتێبێکیدا بەناوی « الکونفیدرالیە المشرقیە» دەرەتانێکی باشی بە چارەسەرکردنی کێشە نەتەوەییەکانی وەک دەزی کوردی خستەتە بەرچاو.خواستی« دامەزراندنی کنفیدراڵیەکی ڕژهەڵاتییە لەسەر ململانێ بە سیاسەت نەک بە ناسنامە»…واتە کوردێکی شیعە لەگەڵ فارسێکی شیعە و عەرەبدا یەکگرن و دژ بە کوردێکی سوننە و فارس و عەرەب بن… چونکە ناوبراو پێی وایە، « دابەشکردنی جوگرافیا لەسەر بنەمای ئەتنیکی و مەزهەبی و ئاینی سەرەتای شەڕە نەوەک کۆتایی» … هاوکات ناوبراو پێی وایە:« کێشکان ئەوکاتە دەست پێدەکەن کە داوای دروستکردنی نەخشەی نوە

بکەین لەسەر بنەمای جیاکاری نەتەوەیی». واتە لە ئێستاوە کورد بۆی نییە داوای دەوڵەتی خۆی بکات . کاتێکیش دەسەڵاتی کورد ، وەک فارس و تورک و عەرەب نەبێت، شوێن و پێگەیشی لەوان لاوازترە. ئەم بۆچوونە دەیسەلمێنێ کە ئەو ناتوانێ لە خەیاڵی باڵا دەستی عەرەب و هەژموونی شیعەگەرایی دەرچێ و هەمیشە خۆی وەک عەرەب پێویستە باڵا دەست بێت و هاوشان پێشوەخت مسۆگەر بێت ، کە براوەی مەدانێ و هەروەها هەنگاو وەک شیعەش بەهەمان شێواز بیر کاتەوە. ئاخر ئەو فەزڵی عەرەبوون و موسوڵمان بوون بۆی سەلماندووە و پسووڵەکەی داوەتێ. ناوبراو پێی وایە :«دەوڵەتی بنیاتنراو لەسەر نەژادی و دین بەرەو ئاستەنگی گەورە دەبێتەوە». کەچی سەرسەختانە داکۆکی لە ئێران ودەوڵەتە دەستکردەکانی دیکەی عەرەبی دەکات. دەڵێ: »ناوی کوردستان لە ئێران هەیەتی، ئەوە لە دەوڵەتێکی یەکگرتوودا دەبێ… لە ئێران کورد وەک هەر عەرەب و تورکمان و فارسێک، چونکە ئێران لە شەش ئەتنیک پێکهاتووە و یاسا جیاوازییان لە نێواندا ناکات. ئەوە وەکو کۆنفیدراڵیێکی ئەتنیکانەیە لە ئیمپراتۆرییەکی فارسیی بچووکدا«. کەواتە تە هەرچی بەدەست بهێنی هەر لەژێر کەف و هەژموونی ئەواندا دەرناچیت و ئەرن ئەو نموونە باڵا و سەرمشقەیە، مافی خەیاڵی باڵادەست و ئیمپراتۆر بێت و تۆش لە پەراوێزدا ژیان بگوزەرێنی.

ئەم بیرمەندە دەڵێ« لەم کۆنفیدراڵیێدا شوێنێک بۆ زایۆنیزم نییە، بەڵام فەلەستین دەبێتە بەشێک لەوە». ئەم ڕاگەیاندنە کتومت ناوەڕۆک و گەوهەری ناڕوون و ناواقیعی و عروبەچێتی و مەزهەبگەرایی بەدیار دەخات.ئاخر ناوبراو هەم مافی ژیان بە ئەوان/ جولەکە ناسەلمێنێ و هەمیش لە خەیاڵی گرد و مەکردنی وزە و توانا مرۆیی و ئابووری و سیاسییەکانی گەلانی ناوچەکەدایە، بە یەکخستنیان لە بەرە و سەنگەرێک دا، لەبەرامبەر جولەکە یاخود ئەوەی ئەو بەردەوام بە زایۆنیزم ناوی دەبات. کەواتە کورد و گەلانی دیکە دەبێت وەک عەرەب شەهیدی جیهادی و فەتوای لەناوبردنی ئیسرائیل ڕابگەیێنن. ئەمەش کتومت پاشکەیی و چوونە پەراوێزی شەڕ و ململانێیەکەوە نیشان دەدات، کە لە سوودی کورد و خودی ناوچەکەشدا نییە. بە کورتی و کرمانجی ئەرکی سەرەکی کورد دژایەتی داگیرکەران و سەربەخۆیی بەدەستهێنانە.

کاتێک دەڵێ: فەلەستین دەبێتە بەشکی ئەو کۆنفیدراڵیێ، واتە دەوڵەتی فەلەستین … ئەو نایەوێ کۆنفیدراڵی لەنێوان گەلانی ناوچەکەدا دروست بێت، بەڵکو دەیەوێ عەرەب بە 24دەوڵەتەوە و فارس بە ئیمپراتۆرییەتکەیەوە ببنە بەشک لەو جوگرافیا سیاسییە و شەی زایۆنیزم درێژە پێ بدەن. کەواتە ئەوە دەزانین ، ئەو نایەوێ کوردی بەیەکگرتوویی و وەک یەک دەوڵەتی سەربەخۆ بێتە ناو هاوکێشەوە،

بەکو وەک بەشێ بندەستەکانی چوار دەوڵەتە داگیرکەرەکەی. هەر لەم ڕوانگەیشەوەیە هەر هەوڵ و ئاماژەیەکی خەبات و ویست و داوای کورد، بە دەوڵەتی کوردی بێت، لەدەرەوەی ویست و کۆنترۆڵی ئەوانەوە بێت، یەکەواست بە کاری ئیمپریالیزمی دژانن و بە ئیسرائیلی دووەم ناوزەدی دەکەن.
ئەنیس نەقاش لە دوا پەرەگرافی قسەکانیدا دەڵێ: »کەنفیدەالیزمی ڕۆژهەڵات، کەشێی کورد چارەسەر دەکات.« ناسنامەی مەشریقی دەبێت» ئەمەش جۆهەری گەلانی دیموکراتیکە کە تیرییەکەی سەرەک ئەجەلان داوای دەکات«.
وەک دەبینین ناوبراو، جەخت لەسەر تیرییەکەی ئەجەلان دەکاتەوە. مەخابن سانانکە لە تیرییەکەی ئەجەلانیش دا تارمایی پاشکشێیەکی گەورە لە دەزی نەتەوەیی دا بەرچاو دەکەوێت و جێگە و پێگە و ناونیشانی « دەوڵەتی نەتەوەیی » نییە.کەواتە هەردوو لا هاوبەشن لەم پرسە گەوهەرییەدا و بە خەیاییش نییە نقاش بە ڕامکردنی کورد هانای بە تەزەکانی ئەجەلان بردووە.
لەرەدا لای ئەوان/ بە ئەوان گرنگ و داواکراو ئەوەیە، کورد بانگاشە و داخوازی «ناسنامەیەکی نەتەوەیی و نیشتمانەکی سەربەخۆ و بوونە دەوڵەت» تی نەبێت و بزری کات. ئەمەش ئەو دەرئەنجامەیە کە گوتاری ئایینی و ئایدەلۆژیای ئینتەرناسیونالیست و ئەندێشەی کۆسمۆپۆلێتی و خەون و خەیاڵی یەتەبیایی، سەرمەستەکانی دوور لە واقیع و دەروون نەخۆش و خاوەن گرێی خەبەکەمزانەکانی بەرێیەکی فراوانی کوردی پێی گرفتار بوون.
بە دیوەکەی تریش دا ئەو دیمەنە قەزەون و بێزارکەر و ئومێدکوژە نمایش دەکات، کە دەستەبژێری گەلانی سەردەست، چ جیاوازییەکی بنجیییان لەتەک خەڵکی هێشک و سیاسی و سەربازی وەاتەکەی خەیاندا نییە. بەداخەوە زۆری ماوە لەنەو شەرش و ئاپۆینەکانی کورد دا، ژمارە و ڕێژەیەکی بەرچاو لە هێزەی گەلانی سەردەست ببین، هاوشانی کورد بە مافی نەتەوەیی و ژیان و دیموکراسی کورد تە بکەشن، وەک ئەوەی کاتی خەی ڕەشنبیرە فەرەنسییەکان بە سەربەخەیی جەزایر دژ بە وەاتەکەی خەیان کردیان.
کەواتە گەر واقیعبین بین و دروست ریال پۆلەتیک بخوێنینەوە، ئەوەمان بە دەسڵەمە، دەمەکە
ئەو خەونە بەتاڵ بەتەوە، ئەوان! ببنە بەشێک لەو تەکۆشرانەی بە ئامانجەکانی تە تە بکەشن. گەر هەشبن ! ئەوا هێڕیان لە پەراوێزدان.
شایانی گوتنە، لەم وانە مێژوویەوە، باشتر حاڵی بوون، کە پێویستە ستراتیژ و ئامانجی ـ بەدەوڵەتبوون ـ ی خەمان هەوون و ئاشکرا بکەین

و لە هوانگەی خەمانەوە لەسەر زەمینەی واقیعی کۆمەڵایەتی و مێژوویی و سیاسیەوە ، بەرامبەر بە خەمان و ئەوان! ئەم هەقیقەتە مێژووییە بیکەینە دەفاکتۆیەکی نەگۆڕی چەسپاو ، نەک بەدیار داری زە و خەونی نەزەکی ئەوانەوە دەش دابمەنین.

•

• هەڵە بەرزنجەیی 1.3.2020

خوێندنەوەیەکی هاوچەرخانە بە نەورۆز و مێژوی نەورۆز … دکتۆر مەولود ئیبراهیم حەسەن

نەورۆز کۆنترین و گەورەترین و گرنگترین جەژنی هەموو مرۆڤایەتیەو ئەو جەژنە شەهەرلەسەرەتاوە لە کوردستان سەری هەڵداوەو هەر لە کوردستانیشەوە بە دنیا دا بڵاو بووەتەوە،ئێستا بە تەواوی ساغ بووەتەوە کە جەژنی نەورۆز هەمان جەژنی زیندوو بوونەوەی (دەمموزی-خوداوەندی سەمەریکان-تەموز) ە کە لەداستانی هەرکەنی سەمەریدا، بە پێی باوەی ئایینی سەمەریکان ، دەمموزی پاش ئەوەی شەش مانگ وەک سزادانێک دەچێتە (جیهانی ژێرەوەو- بن دنیایە) لە هەژی نەورەدا کەدەکاتە هەژی یەکەمی مانگی یەکەمی ساڵی نوێی سەمەری ، دەمموزی زیندوو دەبێتەوە.ئەو زیندوو بوونەوەیە هەهە ندەکی ئایینی ئەفسانەیی سروشتی فۆلکی هەیە، چەن لەم هەژدا شەوو هەژ بەرابەردەبن و ساڵ نوێ دەبێتەوە هەر بۆیە ئەو هەژە کراوە بە هەژی یەکەمی ساڵی نوێ و کۆنتری ساڵنامەی مێژووییش لەوەوە دەست پێدەکات.کە بەڵای ئەمە ئەم ساڵ و ساڵنامەیەو زیندوو بوونەوەی دەمموزی بە دوازدە تا پازدە هەزارساڵ پێش زایین دەگەڕێتەوە ، کە هاوزەمانە لەگەڵ (کشتوکاڵی ئەشکەوت) لەدەورو بەری (ئەشکەوتی شانەدەر)و لەگەڵ سەرهەڵدانی (یەکەمین گوندی کشتوکاڵی-گوندی زەقیاچەمە) کە دیسان بەڵای ئەمە زەمانەکەی تا پازدە هەزارساڵ پێش زایین دەڕوا. کە ئەو سەرەتا کستوکالیەی ئەشکەوت و گوند دروستکردنە سەرەتای قۆناخێکی گرنگی شارستانیەتەو

لەوەو مرۆڤایەتی پێ دەنێتە قۆناخێکی تری ژیان ، کە زۆر جیایە لەگەل (شارستانییەتی ئێشکەوت) ١هەر ئەو گرانکاری و پێشکەوتنەش لە ناوچەکە دەبێتە هۆی دروستبوونی (شاری حەسەن کیف) تەمەن دوازدە هەزار ساڵێی و (پەرستگای گرۆ ناڤوکە)و (شاری ژیر زەمینی دەرینکەیە) هەشت چین بە ژێر یەکەوەی کوردستان کە ئێم دووەش تەمەنیان بە دوازدە هەزار ساڵ پێش زایین دەگەڕێتەوە، کە ئێم دووشارو پەرستگا مەزنە هەرسێکیان کاری شاخکەلین وزەمین کەلین و بەردتراشینە کە دەتوانین بە سەردەمی(شارستانیەتی بەرد تراشین)٢ ناوی ببەین!ئەگەر بەوردی سەرنج بدەین ئەوا گرۆ ناڤوکە پەرستگایەی زۆر گەورەیەو بازنەیە، هەروەها لە نەو شاری ژێرزەمینی دەرینکەیەش پەرستگا هەیە کە ئەمە لە لەکەلینەوەی (دەرینکەیە لەنەوان جیهانی ژێرەوەی داستانی دەمموزی و بەهەشتی ژێر زەمینی دەرینکەیەی جەمشید) دائەوەمان سەلماندووە کە شاری ژێر زەمینی دەرینکەیەی کوردستانی باکوور هەمان جیهانی ژێرەوەی داستانی (عەشتارو دەمموزی) یە، کە لەویدا هەموو ئەوانەی دەچنە خوارەوە وەک سزایەک حەوت دەرگا دەبەن، کە لە دیرینکەیە لە حەوت دەرگا زیاتر هەیە ، ئەمەش پەمان دەدا ؛ شاری دیرینکەیە هەمان جیهانی ژێرەوەی داستانە سەمەریکەیە، کە دیسان دەکرێ هەمان (بە هەشتی ژیرزەمینی جەمشید – وەر) ئەویش بێت .ئەمەش ڕێگای ئەوەمان بە خێش دەکات کە بڵێین: ئەو پەرستگایانە شوێن و جوگرافیای ڕووسەمی چوونە خوارەوەی دەمموزی و ڕۆژی زیندوو بوونەوەی بن !
ئەمە هەموی جارێکی تر دەری دەخات کە(جەژنی نەورۆز) هەمان ڕۆژی زیندوو بوونەوەی دەمموزییەکە بە (جەژنی زەگموک)ناسراوە.دەمموزیش داستانێکی هەیە ڕەگەن و گرنگی سەمەریکانە ، سەمەریکانیش بە ئای زەربەی شارزایان و میژووناسانی کوردستان و ڕۆژهەڵات ئەوانەن کە لە کوردستانەوە چوونەتە خوارەوەو لەوە قۆناخێکی تری شارستانیەتیان دەستپێکردووە، کە چوونە تە خوارەوە کوردستانیان چێ نەکردووەو پەیوەندیان لەگەڵ دا نە بڕاوە، بە بڕگەش ئێستا بەردەوام شوێنەواری سەمەریکان لە کوردستان – هەموو کوردستان – دەدەزریتەوە ، شوێنەواری پێش چوونە خوارەوەیان و دوای چوونە خوارەوەشیان. هەڕ بۆیە هەندێک لە میژووناسانی ناوچەکە سەمەریکان بە باپیرانی کورد دەزانن و هەشن دەڵێن: سەمەریکان ئەوانەن کە لە ئێشکەوتی شانەدەر هاتوونەتە دەرەوە.
ئەمانە هەموی ئەوە دەسەلمێن کە نەورۆز جەژنی زەگمەکی سەمەریەو لە ڕۆژی زیندوو بوونەوەی دەمموزی ئەو جەژنە پیرۆزکراوەو بەردەوام پیرۆز دەکرێ ئەو جەژنەش لە کوردستان سەری هەڵداوەوهەڕ لە

کوردستانیش بە دنیادا بڵاو بووەتەوە، چونکە شارستانیەت و کلتوری سەمەریکان کاریگەری بەسەر هه موو ئەو میللەت و وڵاتانەی دەورو بەرەوجیهانەوە هه بووە، هه ر بۆیە(گوتی و میتانی وئیلامی و حثی و میدی و کاردۆخیەکان و...هه موو ئەو هەزو میللەتانەی لە مێژوودا دەنگوباسەکانی مێژووی پیگەیشتنی کورد) ئەم جێژنیان کردووەوجگە لەوانە نەورۆز هه ر زوو پێش زاین و سەردەمی سەمەرەو ئەکەدو بابلی و ئاشوریش نەوزیان کردووەو ئەوەتە مێژوو باسی (نەورۆزی بابلی) مان بە دەکات و لەسەردەمی ئاشوریش بە ئەکیتە ناوبراوە ، ئەمەش ئاسایی بووە ئەم جێژنە جیهانیە گەیشتووەتە هه روەاتەک و نەو هه ر میللەتەک ئەوا ئەوانیش لە گەڵ کلتوری خۆیان گونجاندوویانە ، بە تام ..هه رگیز نەیانتوانیوە میژووەکەی بگۆڕن . ئەوەتە ئێستا لەم هەموو وڵاتانەدا نەورۆز ساڵانە یاد دەکرێتەوە هه موشە لە هه مان ڕۆژ ، بە نموونە وڵاتانی میسرو هیندو چین و ئەفغان و تاجیکستان و ئازربایجان و ترکمنستان و قەرەغیزستان و ترکیاو زۆری تر..! زۆربەشیان نەورۆز بە هی خۆیان دەزانن؛ بەڵام ؛ هیچیان هەندەی کورد بەگەی میژوویی و جوگرافی و مرۆیی و زەمەنییان نیە بە سەماندنی خاوەنداریەتیەکە!

نەورۆزی جیهان

ئەم مێژووەی نەورۆز ئەوە دەسەلمێنە کە نەورۆز هه ر لەسەرەتاوە هەهه ندەکی جیهانی وەر گرتووە و چووتە نیو پەیمان و هەکەکوتنە گەورەکان ، لەسالی (۲۳۰زاینی) ئەردەشێری بابکان پاشای دامەزرێنەری ئیمپراتۆریەتی ساسانی لە شەکدا پاشای یەنانی دەشکێنە ولە پەیماننامەیەک دا چەند خاڵکی بەسەرئەو پاشایەدا دەچەسپێنە ، یەکە لە خاڵکان ئەوە بووە کە لە وڵاتەکەی خۆی نەورۆز وەک جێژنەکی وڵات پیرۆز بکات . بە هەی ئەو کەنی و زۆری بڵاو بوونەوەی نەورۆز بە نەو وڵاتاندا تەکە بە میژووی زۆر وڵات و نەتەوان بووەو بە زۆر شەوە هوودای ئەفسانەیی و مێژوویی و ئاینی دراوەتە پاڵ و لە هه ر وڵات و لە نەو هه ر نەتەوەیەک میژوەکی بە خۆی پەیدا کردووە ، کە بەم هەیەوە هه موان نەورۆز بە هی خۆیان دەزانن، بەڵام؛ کەنتری و سەرەتایی ترین مێژوو بە نەورۆز مێژووی سەر هه ڵدانیەتی لە کوردستان ، مێژووەک کە هیچ مێژوو نووسەک ناتوانی ڕەتی بکاتەوە ، هه ر بەم هەیشە کە نەورۆز لە نیو کورد دا ڕەهه ندی کلتوری و ئایینی و سروشتی و نەتەویی وەرگرتووەو تەکە خوێنی خۆبات بووە ، ئەوە هه رکوردە لە پێناو نەورۆز خوێنی رژاەو قوربانی بە داوە ، دیسان ئەوە هه رکوردە مانگی یەکەمی ساڵی خۆی بە ناوی جێژنی نەورۆزکردووە .

نەتەوە یەکگرتووەکان و بە جیهانی بوونی نەورۆز
نەتەوە یەکگرتووەکانساڵی ٢٠١٠ لەسەرداوای چەند دەوڵەتکی وەک ئیران و ترکیاو پاکستان و ئەفغانستان و چەندانی تر..کەمەڵەی گشتی نەتەوە یەکگرتووەکان جۆژنی نەورۆزیان بە فەرمی کرد بە جۆژنکی جیهانی و وەک کلتوری ئاشتی ناساندیان ،تا ئەڕۆ کارکی جوان و پیرۆز بوو، بەڵام؛ بەداخەوە نەتەو یەکگرتووەکان کەوتە هەیکی گەورەوە، کە لە ڕووی میژوویەوە بە جۆژنکی ئیرانیان ناوبردوو تەمەنکەیان بە سەد هەزار ساڵ خەملاند! لە کاتکدا ئەمە غەدرکی گەورەیە لە کەنترین جۆژنی هەموو مرۆڤایەتی دەکرێ کە زیاتر لە دوازدە هەزار ساڵ بە بەردەوامی ئەو جۆژنە لە کوردستان و تەواوی میزۆبۆتامیاو بگرێ هەموو جیهان پیرۆزکراوە !
من لە لەکەینەویەکدا بە ناو نیشانی (پیشەی مژووویی نەورۆز لە سایت و مالپەڕە ئیرانیەکان) بە شێوەیکی زانستی مژووویی سەلماندووم کە ئەو جۆژنە لە سەمەرەوە دەت و بە ئەم کارەش ەای زۆربەی شارزاو مژوو نووسانی ئیرانیم هەناوەتەوە ، کە هەموویان پێ لەسەر ئەوە دادگرن کە نەورۆز لە سەمەرەوە دەت و جۆژنکی نەوان دوو ڕووبارانەو تەمەنی زۆر لە سێ هەزار ساڵ پترە! لەوەش کە هەندک میژوو نووس نەورۆز بە جەمشید پاشای کەیانی دەبەستنەوە ، کە دەڵێن : جەمشید بەسواری دووچەرخەی زیرینکەی کە دەو بە ئاسماند بەرەو بابلیان دەبرد، بەتیشکی ڕۆژی دوو چەرخەکە بریسکایەوەوخەکەکە بەو ڕۆژیان گوت: (ڕۆژی نوێ – نەورۆز) هەر ئەو مژوو نووسانە خەشیان ئەوە دەڵێن و دەنووسن : ئەگەرچی نەورۆز زۆر پێش ئەوەڕۆژش پیرۆزکراوە . ئەوە جگە لەوەی کە هاتنی جەمشید بە بابیل زەمەنکەی دەهەنتەوە هەزارەی دووەمی پێش زایین ، کە ئەو زەمەنە زۆر درەنگە بە دروستبوونی نەورۆز، نەورۆزی سەری ساڵی سەمەری و داستانی دەمموزی . لەوە شدا دەتوانین ەای زۆر لە مژوو نووسێ ئیرانیەکان بەنینەوە کە بە پەداگریەوە نەورۆز بە نەورۆزی دوو ڕووباران و سەمەر دەزانن، جگە لەوەی کە زۆر لەکەڕو پسپۆری ترک و عەرەب و ڕۆژ ئاوایی ..نەورۆز بە جۆژنکی کوردستانی و کورد دەزانن و لە لەکەینەوەکانیان باسیان کردووە.
ناوی نەورۆز
وەک دەرکەوت نەورۆز لە زەگمەکی سەمەریەوە هاتووە، ماناکەشی هەر ڕۆژی نوێ و ساڵی نوێ دەکات، هەر بۆیە ئەو ناوە لەگەڵ زمان و سەردەمەکان شێوازی جۆراوجۆری وەرگرتووە، بۆنام؛ لە مانای سەرەکی خەی دوور نەکەوتووەتەوە، لە ڕووداوەکی مژووویی میدیەکان لە هەزارەی چوارەمی پێش زایین لە ناوچەی ڕۆواندز پاشایکی میدیەکان بە سەر دوژمنە کەی دا سەر دەکەوێ ونە ڕۆژ دەمینە بە جۆژنی نەورۆز ،

چەن ئەو سەردەمە هە موو سەركەوتنەكان دەخرانە ڕۆژی نەورەزو لە نەورەزا ڕادەگەیەندران ، پاشاكە ئەو نەڕۆژەی كرد بەجەژن تا ڕۆژی نەورەزو خەڵكەكە بەردەوام ئاهە نگیان دەگەڕا، هە ر بۆیە پاشتر بە نەورەز دەگوترا (جەژنی نە ڕۆژ) هە روەها لەسەردەمی ساسانیەكان بە جەژنی نەورەزیان دەگوت (نوک ڕۆژ) دواتر بە هەی نووسین و لەكنەكردنەوەی (ز- ژ) لە نووسین دا بە هەی نە بوونی (ژ) دەنووسرا(نوک روز) ئەمە بەردەوام بوو، تا- نوک- یش بوو بە – نو- نەو – و دواجار لە سەر – نەورەز – جەگیر بوو، دیارە- نو- و- نوو- و- نەو- هە رسەكیان كوردین وئەمە بەردەوام بوو، بەڵام ؛ بە هەی نەبوونی – ە- و- ژ- و بەكار نە هێنانی بزوێنی (ە)ی كورت نەورۆژ لە جیاتی – نەوڕۆژ – نوروز- دەنووسرا.پاشتر كورد بە هەی چارە سەر كردنی دەنگەكانی وەک – ە- و – ژ – بەكار هێنانی بزوێنی كورت (نەورەز) ی نووسی و بەردەوام بوو، بەڵام ؛ – ز- ی نەكرد بە – ژ – نەورەزی بە نەورەز هەشتەوە، ئەگەر بوردی گوێ سوكی گوێ لە فارسەكان ڕابگرینو سەرنجی نووسینەكانیان بدەین ئەوا لە گەكردندا دەبێن: (نەورەز)و دەنووسن (نوروز) بەڵام، نەورەزەكەی ئەوان سوكترە لە – نەورەز – ی كورد.ئەوەش كە بڕوای زۆری بە ناوی (نەورەز)دا كتێبی گەورەو كۆنی فارسی (شاهنامە) بوو ، بە هەی گرنگی و زۆر خوێندنەوەی بەردوامی شاهنامە لە ناوچە كەداناوی نەورەزیش كەوتەسەرزاران و نەو شیعرو دیوانەكانەوە .

نەورەز كلتوری داگیركراو

لەكەڵەران بە بەگەوە سەلماندوویانە كە نەورەز جەژنەكی كوردستانی و كوردە، ئەستاش نەتەوە یەكگرتووەكان بە فەرمی وەک جەژنەكی ئیرانی ناساندوویەتی و تەمەنەكەی بە سەە هە زار ساڵ لە قەڵەم داوە ! بە ڕاستكردنەوەی ئەم هە ڵەیەی نەتەوە یەكگرتووەكان پێویستە(. پەرلەمان و حكومەتی هە رێم) لە گەڵ حكومەتی عیراق لەژنێرەكی پسپۆر لە مێژووی كۆن وسەمەرو نەورەزو یاساناس ودبلۆماسی پێكبێنن و بە فەرمی داوا لە نەتەوە یەكگرتووەكان بكەن هە ڵەكەی خۆی ڕاست بكاتەوە . بە ئەوەی نەورەز بە ناوی راستقینە مێژووییەكەی خۆی بناسرێ و بگەڕێتەوە وڵاتی ڕاستە قینەی خۆی .

نەورەزو چەند هە ڵەهە ندەكی تر

ئێستا كە نەورەز بە فەرمی لە لایەن نەتەوە یەكگرتووەكان كراوە بە جەژنەكی جیهانی و بەتەواوی ناسراوە ، پێویستە كورد وەک خاكەكی داگیركراو سێیری بكات و هە وڵی گەڕانەوەی بدات ، كە بە بروای ئەمە كارەكی ئەستەم نیەو دەكرێ هە وڵی بەردەوام بەرهە می ببێت. تا ئەو كارە بە فەرمی دەكرێ پێویستە حكومەتی كوردستان (نەوەندی نەورەز)٣* دابمەزرێنی و لەسەر زۆر ئاستەوە كاری لەسەر بكات و

بیکات بە پردی نەوان وەتان. بە تایبەت کە خاکی سەر هەدانی نەورۆز کوردستانەو دەکرێ چەقی ئەو نەوەندەش (ئەشکەوتی شانەدەر) بێت ،
نەوەندی نەورۆز پەویستەچی بکات؟
نەورۆز بەو هەندە مەژووییەو گرنگیەی کە هەیەتی شیاوی ئەوەیە لەژێر لاوە کاری بۆ بکرێن .
یەکەم: دامەزراندنی تەپی شانەیی نەورۆزو ئەو تەپە بەسود وەرگرتن لە کلتوری یادکردنەوەو مەژووکەی شانەگەری و دراماى چەند ئالقەیی پەشکەش بکات وئەم دراماو سانەگەریانە لەناوەوەدەرەو بەاوبکرێن و لەسەر تەختە شانەی وەتان پەشکەش بکرێن.
دووەم: سەنەمای تایبەت بە نەورۆز دابمەزرێ و بە فلمی جەراوجەر کار لە سەر کلتورو میژووی نەورۆزبکرێ و قەناخە جەراوجەرەکانی میژووی نەورۆز بەدنیا بناسرێندرێ ، هەر لەسەردەمی ئەشکەوت و گوندی تازەو تادەتە نەو شارو سەردەمی خەباتی نەتەویی و تادەگاتە ئەمڕۆ.
سێیەم : دامەزراندنی تیپی شایی و هەپەرکی و گۆرانی کوردی بەتایبەت پەیوەندی بە نەورۆزو ئەو تیپانە هەڵو هەسەمی زیندووکردنەوەو یادکردنەوەی کۆن و نوێی نەورۆز بژێننەوە،
چوارەم : دروستکردنی پەیوەندی هونەری و کلتوری لە نێوان هەموو ئەو وەتانەی کە لە کۆنەوە نەورۆز پیرۆزدەکەن ونەورۆزان ئەو تیپانە بۆنە کوردستان و میهرەجانی گوڕەو جەراوجەر بگێڕن .
پێنجەم: دامەزراندنی تەپی هونەرمەندانی شەوکارو فۆتۆگرافەر کە گرنگی بە بۆنەکانی نەورۆزو سروشتی کوردستان بدەن و وێنە جوان و تابلۆگرنگەکان بکرێن بە پەستەرو بەدنیادا بڵاوبکرێنەوە.
شەشەم ؛ دامەزراندنی دەستەی شاعیران و نووسەرانی نەورۆز کە بەرهەمی نەورۆزی ساڵانە کۆرو سمینار بگێڕن و بەرهەمەکانیان چاپ بکرێن و بڵاو بکرێنەوە .
حەوتەم: ساڵانە پێشبڕکێی نێوان گۆرانیبێژو شاعیرونووسەرو شەوکارو شانەکارو سینەماکارو تیپەکانی هەپەرکێ سازبکرێ و یەکەمکان بە (خەڵاتی نەورۆزی) ٤*خەڵات بکرێن .
هەشتەم: کردنەوەی ئوتێل و چێشتخانەو فرۆشگاو شانەو سینەما لەدەورو بەری ئەشکەوتی شانەدەرو پەشکەسکردنی خزمەتگوزاریکان وخۆشکردنی هەڵگاوبان لە هەموو کوردستانەوە تا شانەدەربە ئەوەی خەڵک لە هەموو وەتانەوە هووی تێبکەن.
نۆیەم : دامەزراندنی دەستەیەکی چالاکی میدیاکاری گەشت و گوزاری و شونەواری تا ڕادەی دامەزراندنی کانالێکی تەلەفزیۆنی تایبەت بە نیوەندی نەورۆزو بە بڵاوکردنەوەو ناساندنی چالاکیە کانی سەبارەت

بە نەورۆز.
دەیەم: ئەمانە هەموو دەبێتە هۆی ڕەخساندنی هەلێکار بۆ چەندین هەزار گەنجیکچ و کوڕی کوردستان و گەڕەکی گەرمی ئابووری دروست دەبێت وکوردستان دەتوانێ بەم کارانە پەیوەندی جەراوجۆر لە گەڵ زۆربەی وڵاتان پەیدابکات و سودی زۆری سیاسی و دبلۆماسی و ئابووری لێببینێ.
یازدەهەم: دامەزراندنی تیپی جەراوجۆری وەرزشی نەورۆزو تێکەڵ بوون بە چالاکیە وەرزشیەکانی جیهان و بەناوی نەورۆزو بانگکردنی تیپەوەرزشیەکان لە وڵاتانی نەورۆزو دروستکردنی پێشبڕکێی نەورۆزی و خۆئامادەکردنی تیپە براوەکان بۆ (خۆئاماتی نەورۆز)و بۆ ئامادەکاری نەورۆزەوە.

دواجار ئەم کارو چالاکیانە بۆ نەورۆزو لە وڵاتانی نەورۆز چاوی دنیای هاوچەرخ لە سەر کوردستان کەدەکاتەوەو زۆر کەمپانیا جیهانیەکان بەمەبەستی قازانج و گۆشەی ئابووری بۆ ڕێگای جەراو جۆری ئەدەبی و هونەری و سینەمای و کلتوریەوە تێکەڵ بەم چالاکیانەی سانادەبن و بازاڕەکە گەرم تر دەکەنو کوردستان دەبێتە خاوەنی جەرگ لە (ئەلەمپیاتی نەورۆز)٥* وهاوشانی ئەلەمپیاتە جیهانیەکانی تر.

:
وێنەکان بژمارە
١-سفرەی نەورۆزی
٢-دیاری بردن بۆ پاشا بۆ بانەی نەورۆزپێش زایین
٣-شایی نەورۆزی کچانی ئامەد
٤-جەمشید پاشای کیانی خاونی – وەر- بۆ هەشتی ژەرزەمینی – دوازدە هەزار ساڵ پێش زایین
٥-ئێشکەوتی شانەدەرکەنترین ئەرشیفی هەموو جیهان
٦-ئاگری نەورۆز گەشاوەیە بەدەست گەنجانی ئاکرە
٧-هەڵکاری شاری دیرینکەیەی هەشت چەن بژێریکەوە ی دوازدە هەزار ساڵ پێش زایین
٨-پەرستگای گرە ناڤوکەی دوازدە هەزار ساڵ پێش زایین
٩-شاری حەسەن کیف دوازدە هەزار ساڵ پێش زایین
١٠-نەورۆز لە هەولێر
١١-جەماوەری نەورۆز لە ئامەد
تێبینی: وێنەکان بە پێ ژمارەو لە دوێک لە نیو نووسینەکەدا بۆاو دەکرێنەوە.

پەراوێزەکان:

١* شارستانیەتی ئەشکەوت : بە پێی ئەو لێکۆڵینەوانەی کە لە نیو ئەشکەوتەکان کراون بە گشتی و بە تایبەت ئەشکەوتی شانەدەر، دەری دەخات مرۆڤەکانی نێو ئەشکەوت خاوەنی جۆری ژیانی خێیان بوون و جۆرە بیرکەیەکی ئایینیان هە بووە و بیرکی ئەفسانەیی و جۆریک لە گوناسیی و خاون زمان و ژیانی کۆمەڵایەتی ئەشکەوتی خێیان بوون ، بۆیە دەکرێ بە شارستانیەتی ئەشکەوت بناسرێ، هەر بە م شێوەیە دەتوانین شارستانیەتی گوندو شارستانیەتی شارو شارستانیەتی دەوڵەت ناو ببەین، شارستانیەتی شار بە سەردەمی شارنشینی و شارە قەڵا دەگوتەوە و شارستانیەتی دەوڵەتیش واتە کەبوونەوەی چەند شارێک لە ژێر یەک جۆر حوکمی دەوڵەتی دابن،

٢* شارستانیەتی بەردتراشین : ئەگەر سەرنج بدەین لە کوردستان لە زۆر جیگا بەرد بەکارهاتووە و ئەشکەوت کەدراوە و شاخ تراشراوە ، ئەمەش شاری گەورەی دروستکردووە و ماڵی زۆری تێدا حەواوەتەو

نموونەی شاری حەسەن کەف و شاری ژێر زەمینی هەشت چین لە ژیر چینی دێرینکەیە کە دەگوترێ جێگای سی هەزار تا پەنجا هەزار کەسی بە مەروماتاوە دەبووە. ئەم (شارستانییەتی بەردتراشین) ە لە پێش(شارستانییەتی قوە) دەت.

٣* نیوەندی نەورۆز: دامەزراندنی نەوەندێک بە ناوی – نەوەندی نەورۆز- دەکرێ ئەم نەوەندە سەر بە پەرلەمان بێت و پڕۆگرام و بەرنامەی ساڵانەی خۆی هەبێت.

٤* خەڵاتی نەورۆز: بە هەموو ئەم جۆرە چالاکیانەی کە باسمان کرد وەک تیپی هونەری و ئەدەبی و سەنەمایی و وەرزشی و کلتوری ، لە پێشبڕکێی نیوانیاندا بە خەڵاتی تایبەتی نەورۆز خەلات بکرێن و ئەو خەلاتە نرخ و بەهای دیاری کراوی هەبێت.

٥* ئەلەمپیاتی نەورۆز : کەبووندوی ساڵانەی ئەم هەموو تیپە چڕاوجۆرە لە کاتی دیاری کراوی نەورۆزو دووبارەبوونەوەی ساڵانەی بە خۆی شێوەیەکی ئەلەمپیات وەردەگرێ و دەکرێ هەر بەو ناوە ناوبنرێ .

دکتۆر مەولود ئیبراهیم حەسەن
نەورۆزی- ٢٠٢٠- هەولێر

نەورۆز لەسەردەمی کۆرنا … ئەحمەد کامەران

نەورۆز یاخود مانگی بەهار کە بە جوانترین وەرزی ساڵ دادەنرێت بە مەڤەکان, هاوکات بە کورد ئەم وەرزە بۆی جیاوازترە لەگەلانی تر چوونکە خاوەن مێژوویەکی تایبەتی خۆی هەیە کە دەگەڕێتەوە بۆ سەردەمی کاوەی ئاسنگەر کە لەو ڕۆژەدا بەسەر زوحاك سەرکەوتوو دەبێت و مەشخەڵی ئاگری نەورۆز دادەگیرسێنێت ئەو ڕۆژەش 21ی ئازارە کە هەموو ساڵێك ئەم ڕۆژە بەیەکەم ڕۆژی نەورۆز دادەنرێت و وە هاوکاتیش بەساڵی نوێی کوردی دادەنرێت, ئەگەرچی بەدرێژایی مێژوو داگیرکەران و دووژمنانی کورد بەردەوام هەوڵیان داوە کە کورد ئەم

بۆنە تایبەتەی خۆی نەکاتەوە بەتایبەتی لەسەردەمی ژۆمی بەعس کە تەواوی ئەم بۆنەیەی لە کورد قەدەغەکردبوو بەڵام هیچ کاتێك نەیتوانی ئیرادەی کوردبوون لە تاکی کورد قەدەغەبکات.
هەڵبەتە کورد لەم مانگی بەهار و نەورۆزدا خاوەنی ڕۆژی (ڕەش و سپیە) ئەوانیش بریتین لە:
ڕۆژە ڕەشەکە لە 16 ئازاری ساڵی1988 وە دەستی پێکرد کە ئەویش بریتی بوو لە ئەنجامدانی زنجیرە شاڵاوێکی گەورەی ئەنفال و کیمیاوباران کە کرایە سەرگەلی کورد و بەتایبەتیش هەڵبجەی شەهید کە دەیان ڕۆلەی کورد بەپیرو بەگەنجەوە بوونە قوربانی شاڵاوی ئەنفالەکەی ژۆمی بەعس کە ئیتر بەهار و نەورۆزی ئەو ساڵە بۆ کورد بووە نەورۆزێکی ڕەش.
بەڵام پاش چەند ساڵێك لەو ڕووداوە ڕەش و تاریکە کە کرایە سەر گەلی کورد بەڵام لە بەهاری ساڵی 1991 کورد توانی ڕۆژی سپی بۆخۆی تۆماربکات ئەویش بە دەرکردنی بەعس بوو لە ناوچەکانیان دا کە ناویان لێنا ڕاپەڕین ئەگەرچی بڕینەکان و ئازارەکانی کورد هەروەکو خۆی مابوو بەڵام توانیان بەهارو نەورۆزی ئەو ساڵە بە خۆشی و بەڕۆژێکی سپی بەڕێی بکەن.
پاش 28 ساڵی دیکەدا لە بەهارو نەورۆزێکی تردا جارێکی تر کورد ڕووبەڕووی ناخۆشیەکی تر بووە کە ئەویش بڵاوبوونەوەی ڤایرۆسی کۆرۆنایە, هەرچەندە ئەم ڤایرۆسە بەتەنیا گەلی کوردی نەگرتۆتەوە بەڵکو هەموو جیهانی بەخۆیەوە سەرقاڵ کردوە وە هەروەها سەرلێشێواندێکی گەورەی لەسەر گۆی زەویدا دروست کردوە, تاکە چارەسەری ئەم ڤایرۆسەش لە ئێستادا بریتیە لە خۆپاراستن و دوورکەوتنەوە لە شوێنی گشتی و قەرەباڵغی , واتە نابێت هاوڵاتیان بۆ کاتێکی نادیار ڕووبکەنە شوێنەگشتیەکان و قەرەباڵغی دروست بکەن چوونکە دەرئەنجامەکەی دەبێتە هۆی بڵاوبوونەوە فراوانبوونی ڤایرۆسەکە, ئەمەش وا دەکات کە نەورۆزی ئەم ساڵ و دەنگە زوڵالەکەی حەسەن زیرەك لە سەیرانگاکانی کوردستان جمەی نەیەت هاوشێوەس ساڵەکانی دیکەدا, بۆگومان ئەمەش نابێتە هیچ کێشەیەك چوونکە گەشت و نەورۆز بۆنەیەکی ساڵانە و کەلتورێکە کە هەموو ساڵێك دووبارە دەبێتەوە بەڵام تەندروستی و جەستەی مرۆڤ هەموو ساڵێك دووبارە نابێتەوە, ئەگەر ئێمەش گرنگی بەتەندروستی خۆمان نەدەین دەرئەنجامەکەی دەبێتە هۆی زیانگەیەندان بەخۆمان و دەوروبەرەکانمان , بۆیە نەورۆزی ئەم ساڵ بە نەورۆزی خۆپاراستن لە تەندروستی خۆمان و خۆزان و کۆمەڵگاکەمان دادەنێین بۆ ئەوەی بتوانین بەشێوەیەکی سەلامەت سەربکەوین بەسەر ئەم ڤایرۆسە کووشندەیە کە هاتۆتە ناومانەوە.

شیعر بۆ منداڵان- نەورۆز … محەمەد بەرزی

ئەمڕۆ جەژنی نەورۆزە
یادەکی زۆر پیرۆزە

وەرە جوان و ئازاوە
ئاڵای بەرزی شکاوە

سەری ساڵی تازەیە
دنیا پڕ لە بزەیە

یەکەم ڕۆژی بەهارە
وەرزی گوڵ و گوڵزارە

جەژنی خۆشی و شادییە
پەیامی ئازادییە

مژدەی کوردی ئازایە
داستانی کاوەی تیایە

٢١ / ٣ / ٢٠١٧

بۆ نەورۆزی ئەمساڵ … عەلی حەمەشید

ئەم نەورۆزە لە ماڵ دەبین
بەیارۆ بە هیچ کوێ نەچین
بەرگی کوردی دەکەینەبەر

لەماڵەوە نایەندەر
مەمی ڕەنگاو ڕەنگ دەهێنین
لەحەوشە دایدەگیرسێنین
ئاوا یادی دەکەینەوە
سرودەکەی دڵێنەوە

٢٠/٣/٢٠٢٠

عەلی حەمەشید

شیعر بۆ منداڵان … نەورۆز … ڕەستەم خامۆش

نەورۆزە ئەمڕۆ گیانە
وەرزی بەهاری جوانە
سەری ساڵی کوردییە
ژێکی پڕ شادییە
سەیری دەشت و دڕ و شاخ
ببینن گوڵی نێو باخ
تەماشا کەن خەکینە
کوردستان چەند هەنگینە
دڵگیرە ، ئاوەدانە
کاتی گەشت و سەیرانە
یاخوا هەر ئاوەدانبێ
ئازادیی بەرقەرارێ

ڕەستەم خامۆش